

DŮM BEZ PÁNA

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Cestou

V nejbližších dnech uplynou již tři roky od první chvíle mého mráкотného putování, o němž by člověk výmluvnější dokázal vyprávět příběhy opravdu nevšední. Byla neděle 6. května 1934. Ranní mlhy padaly do ulic, nad střechami kroužil vítr, oblaka se otvírala modrým výškám a obzor žíznil po dálkách. Dosud se chvěji při vzpomínce jako uprchlý syn, který se sice vrátil kajícně do domu otcovského, avšak s duší tuláka. Toho dne jsem se poprvé zahleděl do nedozírných, přeludných závrátí, a od toho okamžiku jsem marně hledal v sobě a kolem sebe, čeho se zachytit.

Odjížděl jsem z Prahy. Nadlouho a snad i daleko. Do Itálie, do Francie, třeba do Řecka, kam se mi zachce. V zimě jsem byl těžce nemocen. Nyní mě poslali na zdravotní dovolenou. Ale dříve než odjedu do ciziny, podívám se domů, do Starkova, všichni sourozenci se na několik dní sejdeme v rodném domě a oslavíme sedmdesáté narozeniny tety Bedřišky, jediné otcovy sestry, jež po smrti matčině vstoupila do našeho domu, aby bděla až dodneška nad jeho mírem. V pátek za mnou přijede žena. Klára ještě nikdy nebyla u moře. Ani já si už nedovedu vybavit jeho barvy, jeho pach a vření vln ztékajících břeh, příboj, bílé

plachty na obzoru, zelené řasy, syčící pěny a modrý vítr! Můž bože! Před osmnácti lety jsem viděl moře naposledy!

Vlak vyjížděl z nádraží. Spustil jsem okno. Klára dosud neodešla z peronu? Ne, ne, ještě mi mává. Je to skutečně ona? Nasadil jsem si brýle. Jistě! Sbohem, na shledanou! Škoda, mohla jet hned se mnou. Aby čert vzal její nákupy! No ovšem, má pravdu, potřebuje nový klobouk, také boty, a šaty jí švadlena dodnes neodvedla! Vidí mě? Dosud mává. Na shledanou, na shledanou!

Koneckonců je v pořádku, že krátký čas budu bez Kláry. Člověku se má také někdy po jeho ženě stýskat. Cosi se v poslední době vloudilo mezi nás, nevím co, a nevím, kdy to začalo, jakási tíseň nebo únava, nedovedu nalézt pravé slovo, nejhůře jsem to pocítoval za své nemoci, kdy mě Klárina přílišná péče začínala už takřka mučit, ale nechtěl jsem tehdy o nás dvou přemýšlet. Až doma! Všechno až doma! Tam se zotavím. Tam se mi zbystrí oči. Doma je klid a pohoda k úvahám, domov je jediné zrcadlo, jež nezkresluje. Snad oba žijeme příliš všedně — ech co! Až doma, až doma!

Vlak byl poloprázdný. Protáhl jsem se a potom se hluboko vyklonil z okna. Slunce začínalo hrát, ale teď na mne fičel vítr a dravě se otíral o tváře. Zamhouřil jsem oči a zhluboka vydechl. Zdálo se mi, že teprve dnes, po letech, smím plnými doušky dýchat. Vzduch byl nasycen nasládlým vlhkem. Jedu domů! Mezi lesnaté kopce kladského pomezí, po nichž se honí široké vlny všech odstínů zeleně a modři.

Opravdu, teprve na této cestě ze sevřených včerejšků do bezbřehých zítřků, zkolébán pravidelným otrásáním do polospánku, cítil jsem, že se měním z mechanické loutky v živoucího, osvobozeného člověka. Pojednou bylo ve mně i mimo mne tolik pohody, měl jsem tolik času, tolik volnosti, směl jsem nerušeně vzpomínat, dumat a bezstarostně naslouchat šepotu neviditelných úst o úžasných proměnách světa, pro něž jsem byl dosud hluchý a slepý. Ne že bych se nebyl dovídal o převratných pozemských událostech, o smrti králů, o nových městech, o bloudících armádách chudáků, o chystané válce, o tragédiích,

výhrách a prohrách přátel, leč to vše byla pro mne chabá ozvěna nesmírně vzdálených dějů a zanikala v železném cvalu žoldněřských bot. Co vědí dnešní žoldněři o lidech, o světě a o kouzelnictví plynoucího času?

Jel jsem domů kolem známých měst a vsí, kolem rozkvetlých zahrad, kolem řek a rybníků zrcadlících oblačné vidiny. Trochu mě omamovala záplava slunce, prudký úprk krajiny a ocelová ukolébavka. Tato poklidná cesta se lišila od všech předešlých. Vytrhla mě ze zajetí ustálených představ. Bylo mi jako člověku, jenž se vrací na místa prvních her a jemuž najednou připadá, že se posud nevyzul ze střevíčků dětství, že snad stále ještě vedou stezky domova kolem perníkových chaloupek, že posud rostou stromy až k oblakům, že neztratily zatím květy polovinu svých barev a že možná i dnes lze na chvíli porozumět písničím ptactva. Podařilo se mi znenáhla zapomenout na Prahu, na banku, v níž jsem zaměstnán, na práci, na lékaře, který mě ošetřoval, na jeho příkazy. Vracel jsem se do atmosféry ztraceného času, z něho se vynořoval můj rodný dům v podobě dávno zapomenuté, neošlehaný nečasem, nepoznamenaný ještě desítkami třeskatých zim, vznešený, s dveřmi otevřenými dokořán.

Byli jsme tehdy nerozlučný čtyřlístek, tři bratři a sestra, měli jsme vlastní společný pokoj s růžovými stěnami, na dvoře smutného beránka a králíky s červenýma očima, měli jsme velikánskou zahradu, starou a zanedbanou, zahradu s pětadesáti úkryty a zpuchřelým plotem, půdu s nepřeborným haraburdím, měli jsme oči užasle rozšířeny a naše nohy byly tenkrát stvořeny pro sedmimílové boty. Na matku se z nás mlžně pamatuje jen nejstarší bratr. Zemřela tři měsíce po mém narození. Zbyl po ní náš nábytek a ještě tři fotografie, špatné fotografie, z nichž si nedovedeme dobře představit její pravou podobu. A tak již naše první vzpomínky obletují tvář druhé paní domu, otcovy neprovdané sestry; přišla k nám před třiceti roky, sklonila se k svým malým čtyřem svěrencům a pak již navždy zůstala nad nimi dobrotivě schýlena.

Náš rodný dům býval poutním místem nespočetných příbuzných nebožky matky, jejích tet, strýců, bratranců a sestřenic.

Přicházeli k nám ze všech světových stran a zřídka pospíchali s odjezdem. Neznám druhého rodu, který by se mohl honosit tolika větvemi a tak bohatou výmluvností svých příslušníků. Otec chođoval mezi hosty nevšimavý a shovívavě usměvavý jako král mezi dvořany. Patrně vůbec nevnímal jejich brebentění, které se jen za noci ztišilo, ale snad nikdy nezmlklo docela. Vidím dosud jasně ve vzpomínkách znavenou tetinu tvář, jak automaticky přisvědčuje černým, rezavým a šedivým ženštinám, vřeštícím u stolu, u plotny, dokonce i u jejího lože, vidím, jak rezignovaně sleduje vášnivá gesta tolika zvědavých, nenechavých rukou, jimž se nikdy nepodařilo přervat trpělivou vlídnost tety Bedřišky. Těch bab, tetek, strýců a jejich požehnaného potomstva, obracejícího stavení vzhůru nohama! Ale měl jsem je všechny rád: strýce Isidora, jemuž jednou sestra vylila inkoust na ctihodnou lysiinu, kulhavého, špinavého chudinku s laciným cvikrem na nose a věčně kručícím žaludkem; chechtavou tetu Elsu se špinavým krkem a černými prsty a falešnými šperky, kolem níž se jedné noci strhl strašlivý povyk, protože, zívajíc hříšně na hvězdnaté nebe, otevřela příliš ústa a nemohla je pak sklápnout, ufnukanou sestřenicí Idú, bratrance Pavla (tajně kouřil a uměl stříhat ušima), pratetu Malvu, nahluchlou a poloslepou babku, jež nám jediná nikdy nepřivezla žádný dárek, ale vychytrale se přižívovala na cizí štědrosti:

„Víš, Emilku, aby sis nemyslel: ta krásná trumpetka není jen od strýčka Oskara, ta je také ode mne!“

Matčini příbuzní vesměs ctili mého otce přepjatou úctou. Oslovovali ho obřadně a ani při nejlepším jídle z něho nespouštěli oči. Mluvili o něm tlumeně a někteří dokázali vyjádřit svůj obdiv a lásku jen potřásáním hlavy a mlaskáním: „Ts, ts, ts, ts, ts! To řekl Richard? Ts, ts, ts, ts, ts! Bože, náš Richardek!“ Byli šťastni, zeptal-li se jich někdy po zdraví, a podezřívám je, že si o překot vymýšleli nemoci, aby si vynutili jeho pozornost. Otec byl také vskutku hoden jejich respektu! Ze zapadlých, těkavých očí sršely jiskry tajemného, uchvacujícího plamene. Dlouhé prošedivělé vousy mu splývaly na prsa a jeho zavalitá, nemotorná postava jako by se měla ubírat jinými cestami než

pozemskými. O Richardu Adlerovi šla jedna řeč, že „je lidumil, jakého bys dnes pohledal“, že léčí více zdarma než za peníze, a kromě toho že je učenec, jemuž nejosvícenější páni z široka daleka nesahají ani po kotníky.

Byl zamlklý a měl rád tuláky. Často zmizel na mnoho dnů z domu, jezdil do Prahy i za hranice, vracel se s tlustými, cizojazyčnými knihami a nad nimi pak dřepěl ve své ordinaci celé noci. Dodnes nevím, kolika jazykům rozuměl. Bylo jich příliš mnoho. Četl nepřetržitě, i při jídle, a teta Bedřiška si záhy odvykla bránit mu v tom. Nikdy se s námi nemazlil, ale ani nás nikdy neplísnil. Jeho oči, aspoň se mi tak dlouho zdálo, již dávno, dávno před tím, než byly zatlačeny, odvrátily se od nás k nehmotnějším podobám a skutečnostem. Vědělo se o něm, že napsal a vydal dvě filozofická díla. Psalo se o nich i v pražských novinách. První kniha se jmenovala Stráž dějin, druhá Poutníci a čas, obě, jak stálo v těch novinách, řešily úděl židovstva a obě, jak se tvrdilo po Starkově a okolí, byly tak krásné a moudré, že si s nimi živá duše nevěděla rady.

Na ulici ho všichni kolemjdoucí hlučně a obřadně zdravili a jenom málokdo se za ním neohlédl.

„Náš doktor? Cha! Budete něco povídat! Se svíčkou za bílého dne si hledejte podobného žida! Ruce mu pozlatit! Vždyť ten člověk... Ale co bych vykládal! Jeho jméno najdete i v naučném slovníku!“

Byl snad až příliš učený. Když umíral, chtěl nám cosi velmi důležitého říci. Ale nerozuměli jsme mu: blouznil hebrejsky. To jsme už byli dospělí a naše znalost hebrejštiny byla tehdy daleko, daleko chatrnější než za časů dětství. Opravdu, tolik věcí upadlo v zapomnění od té doby, kdy jsme na zahradě pochovali beránka, kdy nám posli naši králíci, kdy umřela prateta Malva i strýc Isidor a kdy se tetě Else narodila dvojčata! A tolik věcí se zatím změnilo k nepoznání!

Náš dům zestárl a zchudl. Příbuzní to poznali dříve než my. Už se k nám nesjíždějí. Hluboké ticho, šedivé jako prach, povolna přikrývá chodby a pokoje. Jen někdy je slyšet z přízemí křik dětí mého nejstaršího bratra Ervína. Přízemí nepatří

k našemu domu od toho dne, kdy se nad vchodem objevil nápis *Ervín Adler, obchod s textilním zbožím*. Přízemí patří jen Ervínovi, je přestavěno a proměněno podle cizího vkusu.

Tetě Bedřišce zbělel poslední tmavý vlas. Vleče se těžce z místnosti do místnosti za jakýmsi obřadným úklidem, jenž do smrti nebude skončen. V bývalém dětském pokoji nejraději vysedává Heda. Naše jediná sestra, kterou jsme vždycky hýčkali jako křehkou živoucí loutku. Kdysi hrávala na klavír vídeňské valčíky. Už léta nehraje. Jen jednou začas tůká ukazováčkem do kláves, jako by zamyšleně hledala zapomenutý tón. Je jí čtyřiatřicet let. Bývala krásná, vysoká, štíhlá, dětinsky hravá, milovala zrcátka a korálky. Nevíme, proč se nevdala. Snad teta to ví, ale mlčí. Heda vede tetě domácnost, vaří, chodí nakupovat a spravuje punčochy.

Ordinace, u jejíchž dveří jsme naslouchávali se zatajeným dechem příšerným výkřikům pacientů, jimž tatínek trhal zuby nebo napravoval vymknuté nohy, je proměněna v pokoj pro hosty. Ale ze všech nespočetných hostů zbyli jen dva: já a bratr Jindřich. Přijíždíme jednou až dvakrát do roka a vždycky nakvap. Zvláště Jindřich se zřídkakdy objeví a pozdrzí, ačkoliv nemá domů daleko. Je lékařem, jako býval tatínek. Jediným lékařem v Radechově, v rozvleklé pohorské obci, vzdálené sotva tři hodiny cesty od Starkova. Je z nás nejchytřejší. Vždycky jsem mu podléhal, i jeho gesta jsem si osvojil. Je stále zarostlý, nečesaný, nosí holinky, mnoho nemluví. Je uštěpačný a kouří čtyřicet cigaret denně. Teta se obává, že se nikdy neožení. Byla doba, kdy snil o cestě na Měsíc ve vystřelené dělové kouli. Těžko říci, o čem sní dnes. Trpí nespavostí. Sejdeme-li se u nás spolu, vypravujeme si oba mnohdy až do svítání všední hlouposti, při jakých lze být myšlenkami za devaterými horami. Vypravujeme si, protože Jindřich nemůže usnout a nesnesl by spáče vedle sebe. Mám rád tyhle probdělé noci! Ležíme ve tmě. Hovoříme, i když si nemáme co říci. Ovládáme tohle umění. V Hedíně pokoji do půlnoci hoří světlo. Vidíme je škvírou pode dveřmi. Někdy tam vedle jednotvárně dokolečka cupitají lehké kroky. Měsíc, neskutečně rozšířený oblačným kolem, stoupá po okně

a zsinale ozařuje podobiznu tatínkova otce. Je to podobizna starého žida s černou šábesovou čepičkou na hlavě a s předlouhými bílými vousy. Byl rabínem a neměl nás rád. Zřekl se mého otce, nesmířil se s ním ani v hodině své smrti. Nikdy nepřekročil práh našeho stavení, a dokud žil, nesměla k nám vstoupit ani teta Bedřiška. Jak mě kdysi dojímala nejsmutnější z jejich pohádek, podle níž jsme byli zavržené děti královské. Pocházíme z rodu Kohenů, kteří jsou prý přímými potomky Arona, bratra Mojžíšova, a jimž jedině náleží kněžská důstojnost. Zákony života Kohenů jsou přísné a neúprosné. Mimo jiné není jim dovoleno studovat lékařství. Můj otec však neuposlechl svatých příkazů, stal se lékařem, pošpinil rod Aronův. O všech svátcích za života dědova Koheni, zahaleni v bílý hedvábný tales, žehnali v synagoze se vztaženýma rukama zbožným posluchačům, kteří se zatím modlili, aby se splnily jejich dobré sny, jež snili o sobě a o bližních, jako sny Josefovy, kdežto sny neblahé aby se proměnily v požehnání, tak jako se z vůle Boží proměnila kletba Balaamova v požehnání Izraele. A můj otec, odpadlík, už nikdy nesměl žehnat! Už nikdy!

Snad jsem se v líné nečinnosti příliš omotal vzpomínkami, snad mě opojily prudce ozářené dálky času, snad mě také zmámilo rytmické dunění kol, zběsile za sebe odhazujících povědomé obrazy krajů — vím jen tolik, že jsem se pojednou octl v nové, omamné atmosféře, jež zlehka přikryla mé rozprchlé myšlenky a celičkou zemi.

Do Starkova jsem dojel krátce před polednem. Zároveň se mnou vystoupilo sotva pět cestujících a všichni mě předhonili. Kufr jsem odevzdal nosiči a šel zvolna s kabátem přes ruku lipovou alejí k městu. Nebe bylo bez jediného mráčku a vítr malátně uléhal k nohám. Po obou stranách silnice, obehané listnatými hradbami, čnely k obnaženému nebi tovární komíny, a připadalo mi, že se vysoko nad zemí třepí a rozpadají v oslnivou závrať bezbarvého jasu. Klamná světelná mlha obestírala celý kraj.

Tichá alej ústila do pestrého shluku. Ve Starkově měli právě pout. Boudy, barevné cetky, cukrátky, turecký med, tlupy

povykujících dětí, vřeštění trhovců, křik papouška, kolébatvé matróny, ctihodní otcové s viržinkami, zatoulaní psi, a nad tím vším halas píšťalek, řehťacek, bubínků, smíchu i pláče svátečné vystrojené drobotiny. Boudy vroubily hlavní ulici od mostu přes náměstí až k podzámčí. Prodíral jsem se s rukama v kapsách lelkujícími zástupy jako zvědavý cizinec.

Spatřil jsem dosud jen tři známé tváře. Odpověděl jsem roztržitě a plaše na jejich pozdravy a vždy jsem rychle vykročil, abych jim utekl. Chtěl jsem být ještě chvíli sám, ještě chvíli se rozhlížet kolem sebe a nemyslet na to, odkud přicházím a kam jdu.

V náhle rozšířeném prostoru se země schoulila do sebe a na ní se zmenšila stavení, zmenšili se lidé i stromy. V jarmareční vřavě a v muzice dvou kolotočů scvrklo se mé město v miniaturní království, rozkošné a komické svou nemohoucí barevnou rušností. Všechno kolem dokola se zdálo maličké a titěrné. I já jsem si připadal droboučkový jako zrnko písku, a dětinsky jsem se radoval, že jsem bezpečně ztracen v této mravenčí říši.

Na náměstí před kostelem se mně zmocnil proud těžkopádných venkovanů. Nechal jsem se libovolně unášet od chodníku k chodníku. Ze zámeckého kopce se snášela na střechy domů a na dlažbu neviditelná záplava květů, naplňující vzduch bezovou vůní. Vysoko nad nedělním hemžením kolem bílých věží zámku kroužilo několik kavek. S vítězným krákáním opisovaly do blankytu široké, temné kruhy.

Polekal jsem se, jako by se měly zhroutit kulisy divadélka, po jehož scéně jsem přecházel: za mými zády kdosi vykřikl mé jméno. Divoce jsem vyrazil ze zástupu. Po jeho okraji jsem se dostal o několik kroků kupředu. Vzápětí mě však opět strhl nový hlouček a zanesl mě daleko od kostela, do slepé uličky, vytvořené boudami. Oddychl jsem si. Unikl jsem rušiteli. Kulisy se nezhroutily. Měl jsem uličnickou radost. Nedočkavě jsem se rozhlížel, hledaje pouťové atrakce. Hned vedle bylo cosi pozoruhodného. Vyčouhlý, vousatý chlapík hlasem kašpárka ječel do hlásné trouby:

„Tady, tady, u nás, dámy a pánové, je ukryt váš osud! Světoznámá jasnovidka Sidonie de Parma odhalí vaši budoucnost! Tady, dámy a pánové!“

Dral jsem se kupředu opravdu nedůstojně, a podařilo se mi dostat se až do první řady. Za vyvolavačem stála vychrtlá žena v černých, obnošených šatech a s páskou na očích.

„Tady, pánové, zvíte, co vás v budoucnosti nemine. Sidonie, přesvědč ctěné obecenstvo, že dovedeš číst v tajemství jako v otevřené knize! Pověz nám, je-li tento pán (ukázal na mne) ženat, či svoboděn.“

„Ženat,“ řekla Sidonie slabým, unaveným hlasem.

„Odkud sem přichází?“

„Z nádraží!“

„Je pravda, vaše blahorodí, co řekla Sidonie?“

Překvapeně jsem přikývl. Vyvolavač se blazeovaně uklonil.

„Sidonie, pokračuj a pověz nám, co tento gentleman (ukázal na zubícího se tloušťka, ozbrojeného pádnou sukovicí) má v pravé náprsní kapse.“

„Modlitební knížku!“

„Ba ne!“ šklebil se tloušťka.

„Sidonie!“ zařval vztekle vyvolavač a dupl.

„Ne... noviny!“ vydechla sotva slyšitelně jasnovidka.

„To tedy ano!“ přisvědčil muž se sukovicí. Přestal se šklebit, sňal z hlavy myslivecký klobouk a hloupě otevřel ústa.

„Ještě do třetice, Sidonie! Zde tato dáma...“

Ohlédl jsem se, sleduje vzdušný oblouk vyvolavačova ukazováčku — a vtom jsem ji spatřil. Nevím, kolik jí asi bylo let. Byla útlá a pružná. Měla šedivý jarní kostým. Široký slaměný klobouk držela v ruce. Stála trochu vzadu po mé pravici. Bezděky jsem k ní přistoupil. Docela blízko k ní. Její plavé vlasy mí přivál vítr na ústa. Voněly sluncem.

Snad právě přehlušil výskot od kolotočů vše ostatní. Nic jiného jsem aspoň neslyšel než výskot. Avšak dojem, že už delší čas nestojím pevnýma nohama na půdě skutečného světa, byl nyní zesílen. Odtrhl jsem oči od dívky a nechápavě se rozhlédl.

Zabloudil jsem mezi pohyblivé loutky panoptika? Opilá strnulost byla ve mně i mimo mne a v ní nabývalo celičké okolí tvářnosti barvotisku a postavičky podoby loutek. Nevýslovně hřejivá pohoda však prolínala toto ovzduší figurek, hraček a batolivého neklidu.

Chvatně jsem se opět obrátil k dívce. Zamítavě vrtěla hlavou. Sidonie patrně špatně hádala. Nyní uhodla? Dívka se rozpustile smála. A přece bylo cosi teskného v jejích modrých očích a v koutcích dětských úst. Teď jí naskočila na čele šikmá vráska a pohyblivá vlna jí pokryla tváře novým úsměvem. Povšimla si mne, ano, nový úsměv byl určen mně! Hleděl jsem do očí důvěřivého a nerozpačitě zvědavého dítěte. Oslovila mě. Byl to skutečně hlas malého děvčátka.

„Vy si nekoupíte planetu? Vždyť vám přece Sidonie všechno uhádla!“

Pohnul jsem ústy, aniž jsem hned promluvil. Pak jsem zakoktal, jako bych se omlouval:

„Ano, ano, také si koupím planetu!“

O planety byl obrovský zájem. Desítky rukou se po nich natahovaly k nehybné Sidonii.

„Za pouhé dvě koruny, dámy a pánové!“

Také na mne se dostalo. Přečetl jsem první větu: „Čeká vás dlouhá, dlouhá cesta!“

„Co vás čeká? Štěstí jako mne?“

Plavovlasá dívka, držíc v napřažené pravici svou planetu, dychtivě ke mně obracela rozesmáté oči.

„Nevím, bude-li to štěstí. Počkejte: čeká mě dlouhá cesta... mnoho nesnází, ano, mnoho protivenství... a posléze se všechno k dobrému obrátí!“

Ještě několik vteřin jsme nahlíželi do své budoucnosti. A pak jsme jako na povel vykročili, jeden vedle druhého, svírajíce konečky prstů losy příštího osudu. Modré žilky pod jejím tmavým obočím se chvěly. Několikrát se naše ruce dotkly. Opět a opět mi poletoval její vlas po tváři.

„Vás tedy čeká dlouhá cesta! A mne bezpochyby také, ale o tom nic není psáno v mé planetě. Škoda!“

Její úsměv prošel tisíci odstíny. Mlčeli jsme již. Trvalo to minutu? Hloučky se před námi rozestupovaly a vířivý ruch zůstával daleko vzadu.

Vzpomeňte si, že jednou jedenkrát jste šli také tak, cizinec vedle cizinky, sami dva v bezeslovné družnosti, kterou tmelil jen dech a tep krve — a už nic!

Rozehnal nás vetřelec. Popadl mě oběma rukama za ramena jako uprchlého vězně. Byl jsem ztracen.

Ještě se za mnou ohlédla, pokynula mi hlavou v jakémsi maličkém, něžném, jiskřivém posunku a potom zmizela v davu.

Náměstí po ní zesmutnělo.

Muž, jenž se nám postavil do cesty, cloumal mnou, jako by se bál, že mu upadnu do mrákot. Poznal jsem ho, teprve když hřmotně a zpěvavě promluvil:

„Človče! Kde ses tady vzal? Neviděli jsme se věčnost, a na dopis jsi mi dodnes neodpověděl!“

Byl to agent Max Braun. Maxa! Starý mládenec, který uměl obchodovat se vším na světě. Podobaný Maxa! Spával v salonech i na slámě, zakládal výstřední spolky pro potrhlé kumpány, všechny nové politické ideje nacházely v něm na týden nadšeného propagátora, v kartách ho nikdo neobebral, pil, zpíval, ženám se nevyhýbal, žil měsíc jako kníže, pak zase živořil na dluh a na splátky, na manžety si psal anekdoty, hrával divadlo u kočovných společností — a starkovští židé se za něho styděli. Jen synové Richarda Adlera ho na smrt milovali. Co všechno jsme spolu prožili! Dával mi první zakázané cigarety, učil mě tančit, půjčoval mi peníze, doručoval milostná psaníčka, předsedal našemu tajnému sdružení septimánů-anarchistů a vodil mě na duchařská zasedání. Později, když jsem již studoval v Praze, uchýlil se ke mně načas, a dospěli jsme tehdy tak daleko (vinou zastavárny), že jsme nemohli společně vycházet z bytu, protože nám zbyl jen jeden pár bot pro oba. Pak jsme se vídávali řídkěji a řídkěji, Maxa zestárl a zvážněl, zapomínal jsem na něho; nedávno se však sám přihlásil zmateným dopisem. Rád by se mnou mluvil, ať se u něho zastavím, až přijedu do Starkova. Není prý ve své kůži, snad bych mu mohl pomoci. Je prý

v téhle mizerné době svrchovaně načase, aby si lidé sobě blízcí konečně řekli, co už dávno mělo být řečeno.

A nyní jsem zmateně hleděl na jeho dolíčkovatou, zarudlou tvář, vysoké tmavé vlasy s prvními stříbrnými vlnami a na jeho překotně pohyblivá ústa. Sbíral jsem všechny síly, abych se soustředil. Šlo to ztěžka. Nemohl jsem setřást z očí obrazy nedávných okamžiků, utkaných z barev, světla a vůně. Jenom docela zvolna jsem se probíral z plavého oslnění k střízlivým myšlenkám. Nic se přece neděje, ano, to je Max Braun, podobaný Maxa, ani se příliš nezměnil, musím se mu omluvit a vysvětlit, proč jsem neodpověděl na jeho dopis. Jen kdyby se mi už v hlavě vyjasnilo! Snad ještě nejsem zcela zdrav, možná, že jsem se před chvílí příliš zahleděl do slunce, nu ovšem, také jsem zapomněl, že si na ulici mám vždy nasadit brýle, ano, cosi hloupého se mi prve zdálo, je to všechno k smíchu... ve Starkově mají pout, stovky zpocených lidiček zevlují kolem bud, otcové funí, maminky šilhají po krásných látkách, děti řvou, psi se očuchávají, jak by ne, je jaro, idyla, máj, a to je všechno, dočista všechno.

Maxa svíral má ramena jako v kleštích, prohlížel si mě od hlavy k patě a vláčně pokyvoval hlavou: jo, jo, tak tedy jo!

„Odpust' mi, Maxo, nemohl jsem ti psát, protože...“

„Pst, pst, všechno vím, noviny sice o tobě ještě nepiší, ale co smlčí noviny, nesmlčí váš Ervín. Emilek byl nemocen, zápal plic nebo co, zubatá užuž stála nad jeho postýlkou — proboha, jen se neomlouvěj! A neptej se, jak se mi vede a co teď dělám. Já ti, holoubku, najednou zničehonic k smrti mám nerad, ptá-li se mne někdo na to, co ho nezajímá... Ty jsi teď právě přijel?“

„Ano, dostal jsem zdravotní dovolenou.“

„Zdržíš se u nás dlouho?“

„Jen asi deset dní, chci jet k moři.“

„Ó, k moři ráčíte, jasnosti? A deset dní ve Starkově? Hm, to stačí. Kdy se sejdem? Pozítří večer — ano? U Černého be-ránka — při víně, nepovídej mi, že nesmíš pít! Doprovodil bych tě teď domů, bohužel náramně pospíchám, mám na ná-draží schůzku se svým pražským nakladatelem. Ne, neboj se, nepiši romány, jen je prodávám. Po Starkově a dalekém okolí.

Představ si: Maxa už neprodává ani motocykly, ani šicí stroje, ani dámské prádlo, ani obrazy, nýbrž romány! Čistý úpadek — co? A vidíš, miláčku, jak jsem nedůsledný: nejdříve ti zakáži, aby ses ptal na mé nové zaměstnání, a hned nato se o něm sám rozzváním. Pan nakladatel mě zatím proklíná. Hrome, už mám nejvyšší čas! Chlapečku, pozítří večer na shledanou! Začátek slavnostního zasedání o osmé. Frak ti odpustím a límec také, je dusno. Adieu, dušinko!“

Lesklé šosy Maxova rozepjatého kabátu žalostně sebou zmítaly v trhavé, klátivé chůzi. Nikdy nešel pomalu a klidně, vždy chvátal s rukama maličko zvednutýma, připraven odstrčit překážky, jež se mu postaví do cesty. Poďobaný Maxa! S čím-pak se mí svěříš? Je mu asi zle, už dávno jsem ho neviděl v tak ošumělém obleku. A kvápem šediví! Sejdeme se. To znamená, že mě čeká malé dobrodružství. Vždycky se něco přihodí, když my dva se sejdeme. Sledoval jsem chvilku jeho uspěchanou postavičku, zapadající a opět se vynořující v temných vlnách pouťového mumraje, ale přestal jsem na něho myslit, ještě dříve než mi sešel z očí. Myšlenky se opět začínaly v mé hlavě podnapile potácet.

Ještě nesmím jít domů, dříve musím nalézt... Znepokojen pátral jsem napravo, nalevo, cosi jsem hledal, cosi mi chybělo. Kde je má planeta? Snad jsem ji neztratil? Ne, sláva! Zastrčil jsem ji do kapsy, tady je! Ostatně nebyla to planeta, co jsem postrádal. Zamhouřil jsem oči, abych se upamatoval. A v těch několika slepých vteřinách jsem ucítil na ústech a na tváři třepotavý chomáček vlasů, které voněly sluncem.

„Co vás čeká? Štěstí jako mne?“

Kdosi do mne prudce strčil, klopytl jsem a div neupadl. Vztek-le jsem zaklel. Co tu dělám, proč nejdu domů, kam mě zase čerti vedou? Rázně jsem si nasadil brýle: dívá-li se člověk strážlivě na svět, nemůže bloudit ani vteřinu v oblacích!

Zamířil jsem k Školní ulici a cestou jsem na sebe vrčel: „Opo-važ se ohlédnout!“ Neopovážil jsem se, ale snad právě proto se mi všela na paty podivná, bezobsažná tíseň. Žebraří mrzáci, krčící se při oprýskaných zdech, natahovali ke mně obnažené

pahýly rukou. Mimo se belhal náš bývalý ředitel reálky. Bílý dědeček s tlustými skly na očích, s širokým černým kloboukem a s holí v ztuhlé ruce. Cenil na slunce své falešné zuby a šklebil se. Před osmi lety se zbláznil. Je však neškodný. Nikdo ho nezdraví. Nikdo s ním nemluví. A ještě jsem potkal děvčátko s červenou stuhou na dlouhých copech. Zpívalo nevesele „tralala, tralala, tralala!“ a skákalo po jedné noze. Zbloudilý žlutý pes se ke mně rozběhl, očuchal mě a schlíple se odplížil. Před chudobincem seděly na výsluní na nízkých stoličkách tři babky a provázely mě upřeným, těžkomyslným pohledem vystydých očí. Sem již nedoléhá hluk z náměstí, zde již nebylo nebe tak modré, tady byli každá věc a každý tvor zakleti v přízračnou samotu.

Před naším domem pobíhal v prachu bosý chlapec, špinavý a otrhaný. S vytřeštěnými očima vyrážel ze sebe vítězný pokřik beze slov a švihal do vzduchu neúnavně prutem, pobízející k úprku neviditelné spřežení. Ošklivé, zanedbané dítě, jež nemá hraček ani kamarádů. Popelí se stále na jednom místě a nikdo netuší, že dokáže přivolat víchr, osedlat jej a urazit na něm hvězdné vzdálenosti.

Do bledeho chlapcova obličej se dobývaly od spánků dva modré pramínky žil. Stále zběsileji pobíhal dokola a supěl v zalykavém vzrušení. Zastavil jsem se u něho.

„Jak se jmenuješ, maličký?“

Pohlédl na mne nepřátelsky a rychle se zase odvrátil. Nedal se vyrušit, nezdál jsem se mu ani za mák hodným pozornosti. Nyní mi už ani při nejhroší vůli nezbyvalo nic jiného než jít domů.

Na našem šerém schodišti jsem zakopl o černou kočku. Bolestně zamňoukala, seskočila o tři schody níže a blěskorychle se po mně otočila. Na okamžik se nehnutě zastavila. Pak zvolna sestupovala pozpátku, ježíc srst a nespouštějíc ze mně svých uhrančivých očí. Zmenšovaly se, pohasínaly, znovu vzplály, až konečně nadobro dohořely. Kočka byla tatam. V první chvíli jsem se jí tak polekal, že jsem odskočil a vrazil oběma vztaženýma rukama do zábradlí. Otrásl se. Jeho chvění dlouho doznívalo v konečcích mých roztažených prstů. Kočka zmizela, ale odkudsi zdaleka doléhalo ke mně její slabé úpění. I to doznělo. Tady nikdy

nepobíhaly kočky, pokud se pamatují. Kde se zde teď vzala tahle černá bestie? Stál jsem uprostřed schodiště. Neznámý zatuchlý zápach mi rozšiřoval nozdry. Viděl jsem na stěnách nestvůrné pavučiny a pod nimi fantastické obrazce a můři nohy, kreslené špinavým vlhkem. Vše kolem mi připadalo cizí, i mraky nevraživého ticha, které sem navrstvila zapomenutá léta. Kolik je takových míst, jež vždy nepřítomně míváme a jejichž skutečnou podobu objevíme teprve tehdy, když jsme srazeni ze svého zaslepeného rozběhu? Kolik je takových míst s tisíci našich zasutých šlápějí?

Po těchto schodech — nikdy dříve jsem na to nevzpomínal — plížil se kdysi s malou dušičkou vlasatý chlapec. Byl večer, bylo tma a chlapi bylo sedm let. Ze všech koutů se po něm vztahovaly škrťící ruce. Tenkrát se ještě bál. Tenkrát chodila nocí strašidla a šerem přízraky. Jenom světlo, služky a teta dokázaly je zažehnat. Tenkrát bral malý strašpytel tři schody najednou až do prvního poschodí, pak křečovitě mačkal zvonek, netroufaje si vydechnout, dokud mu nepřišli otevřít. A jedva vstoupil do předsíně, přečtli mu z tváře všechnu úzkost.

„Jsi už přece dost velký, Emilku, a velcí lidé se nesmějí bát. Až vyrosteš, kdopak tě bude chlácholit? Živá duše ne, chlapečku!“

Zlořečená kočka! Málem bych pro ni byl nepoznal rodný dům, a co mi všechno připomněla! Jsou prý takové „neuvěřitelné dny“, řekl mi náš Jindřich jedné nocí, kterou jsme spolu probděli. „Z neznámého důvodu tě vyšinou z tvé dráhy, a ty pak vidíš celý svět naruby. Nezažil jsi to někdy?“

„Bůh ví, že ne!“

„Odpusť, já zapomněl. Ervínovi a tobě se cosi podobného stát nemůže!“

A přece se stalo. Pohovořím si o tom s Jindřichem, až sem přijede, možná, že má rád takové meditace. „Víš, Jindřichu, sotva jsem vystoupil ve Starkově z vlaku...“

Zlořečená kočka!

Člověk odchází z domova a vrací se. Nepočítá kroků, ať se zpomalují, či zrychlují. Jde, chvátá, belhá se. Namlouvá si, že pozná svou cestu i ve tmě. A najednou... znenadání zakopne o — pořouchlou otázku: kde vlastně jsi a kam jdeš?

Ze všech cest jen jediná

Jedno jsem věděl: už co nevidět bude nade mnou vyřčen rozsudek. Patrně již dnes. A dnes je pátek. Odpoledne se dovím, co přinesl Heleně onen posel. Zítra ji seznámím s Klárou. V neděli pojedu za Jindřichem. Zbytečná cesta! A v pondělí se vrátíme do Prahy. Já, Klára a Helena. Kolik nás je? Já, Klára a Helena. Helena a ten člověk z Lisabonu, Helena, on a já. Kolik nás je tedy dohromady? Moc, tuze moc! A Klářino počínání se mi nelíbí. Co udělám, když odmítne můj návrh? Neodmítne! Vždyť znám Kláru. Je však dočista zoufalá, včera mě z ní obešel mráz. Kdyby znala celou pravdu, bylo by jí možná lépe. Nikdy ji přece neopustím! Ledaže by... Ne, nikdy! V pondělí odjedeme. Pryč od mých hříchů, daleko od Jindřicha a od jeho trápení (snad lze přece jen pro něho něco učinit, no, uvidím!), pryč od tajemství otcovy závěti (jak málo mě už ten skrývaný papírek zajímá!), pryč od strašidel, která jsem vzkřísil kolem Hedy! Pryč, pryč! Odjedeme opravdu? Já, Klára a Helena? Co mi to řekl otec: „Jdeš pozdě, Emile!“ Zase otec! Zase výstraha! Dobře tedy! Ať se už pode mnou otevře země! Ať shořím! Jsem připraven.

Skutečně: můj příběh se blížil závěru. Ale ze všech možností, které jsem si představoval, žádná se neuskutečnila. Mé plány

selhaly. Mé plány selhaly pro jiný plán, pro onen plán, o nějž musily ztroskotat všechny plachetnice bludných snů.

Brzy dopoledne mě navštívil Maxa. Byl nevrlý a měl nedůvěřivé oči.

„Co se stalo, Maxo?“

„Mnoho, miláčku! Byl jsem podveden! Hnusně podveden! Přestávám už věřit v přátelství. A tobě už dokonce nevěřím, hooloubku! Jsi patrně posedlý. Prý máš milenku, celý Starkov si o tom šeptá. Ale Maxa nic neví. Maxa se má klidně dívat na to, jak pan Emil Adler podvádí nejlepší ženu pod sluncem a jak se milostpán vůbec nenamáhá, aby hnul prstem pro svého bratra v Radechově. Hlupák Maxa čeká, dřepí ve Starkově, obchody mu utíkají, čeká, až Emilek dostane rozum a přízná barvu, a znenadání ten šedivý osel Maxa dostane facku, odkud ji ve snu nečekal! Já idiot hledám přátele mezi lidmi, kterým bych měl věnovat místo vši náklonnosti koudel. Koudel jim kamsi vrazit — a podpálit! Rozumíš, dušinko? Jdi, ani vidět tě nechci, a sebe také ne!“

„Uklidni se, Maxo, nemám žádnou milenku a Kláru nepodvádím. Za Jindřichem pojedu v neděli. Nemám ovšem ponětí, jak mu pomoci. On se k ničemu nepřizná. A ty jsi opravdu osel, když věříš klepům a když měříš přátelství podle toho, jak se ti kdo zpovídá! Odkud jsi dostal tu nečekanou facku? Kdopak tě ještě kromě mne zklamal?“

„Jakub! Podvodník ničemný! Budeš vyvalovat oči, až ti řeknu, co na něho prasklo. S ním jsem si to už vyřídil. Teď ještě my dva budeme spolu účtovat! Já byl dosud měkký jako hnilička. Ale vystřízlivěl jsem!“

„Nejdříve mi pověz, co prasklo na Jakuba.“

„Všivák! Včera jsem ho viděl s jakýmsi ortodoxním židem. Povídám si: zase za ním přijel učenec. No, to se ví, Jakoubek! Dívám se na ně se zbožnou úctou a vidím, že se oba hádají. No, jsou ve varu, jakpak ne, to se mi právě na nich líbí, ta vášeň, ta houževnatost, to vytržení! Jakub si odvedl vousatého žida domů. Ale já toho cizince znovu v noci potkal. Šel s kufříkem k nádraží. Nedalo mi to, zastavil jsem ho, uklonil se mu jako cadikovi, jednomu z těch židovských svatých, o nichž Jakub

vykládá legendy, představil jsem se jako Jakubův přítel a prosil jsem pejzátého pána, abych ho směl doprovodit. Mluvil hanebnou slátaninou a zprvu neměl ke mně mnoho důvěry. Ale rozvázal, když jsem začal chválit Jakuba, jeho učenost a zbožnost. Spustil hurónský povyk, řehtal se, až mu žíly na čele naběhly, řekl mi, že takové chamry, jací žijí v tomhle městě, ještě nikdy neviděl, a měl svatou pravdu! Abys věděl, chlapečku: Jakub je podvodník! Nikdy v žádné ješivě nestudoval, s žádnými rabíny na Východě nedisputoval, žádné zkoušky nepodstupoval, nikdo si ho u nich neváží, protože on je docela obyčejný a sprostý vetešník. Velký kus světa zvandroval, chytrý je, uši má dobré, co nám tady vypravuje, všechno odposlouchal, bydlil u něho dlouho starý melamed, to se ví, Jakub sám také leccos viděl a zažil, a jednoho dne si asi vzpomněl, jací jsme tady pitomci, že by mezi námi slepými — počítajíc v to i našeho pana rabína — mohl být jedooký králem, rozjel se do Starkova a my ho hned korunovali. Vetešníka! A ti chlapi, kteří sem za ním jezdí, nejsou učenci, nýbrž jeho věřitelé, kterým on posud splácí dluhy. Když jsou na obchodní cestě, zastaví se u něho ve Starkově, protože Jakub ke všemu ještě bídne platí. Já ti, miláčku, hned časně ráno jdu k němu a spustím na něho: „Tak, ty chlape nestydatý! Ale nemysli si, celý Starkov se to doví, já mám hubu nevymáchanou a znám zdejší židy, hned zhasne tvá svatozář, vetešníku!“ Nakonec mi ho bylo líto, div se nerozbrečel, uličník! Prý jistě nikomu neublížil a prý na tom nezáleží, kdo je poslem slova Božího. Taková drzost! On si troufal! Do chasidské modlitebny mě vzal v Praze, všichni ho tam znají, a on se nebál, že bude prozrazen. Za takového bulička mě měl! Jidiš mě chtěl učit, vetešník, vzít mě s sebou na Východ! Fuj!“

Nesdílel jsem Maxovo rozhořčení, poprvé po dlouhé době jsem slyšel něco veselého. Takhle tedy Jakub vyzrál na starkovské židy! Větril jsem hned, že s tímhle chlapíkem není všechno v pořádku. No, ale povedlo se mu to! Klobouk dolů!

„Zlob se na sebe, Maxo, a ne na Jakuba. Jakub je moudrý. A na tom opravdu nezáleží, kde moudrost sebral. A je učený,

i když jenom mezi námi. Co na tom, že na Podkarpatské Rusi byl vetešníkem, a ne melamedem?“

„Tobě na tom nezáleží, ale zdejšími židům na tom bude záležet! Jejich atrakce splaskne a protáhnou se jim nosy!“

„Snad bys na něho nechtěl prozradit, co víš? On si to jistě neustále vyčítal a spokojenost tady nenašel. Já ho včera večer navštívil. Zastihl jsem u něho toho věřitele z Podkarpatské Rusi. Taktak, že se nepoprali. Jakub mi namluvil, že se jejich spor týká jakési knihy příkazů. O leccem jsme potom hovořili. Vypravoval mi také velmi komický příběh, jak se stal na Východě slavným, protože prý nevyplázl na jednoho pochybného lékaře jazyk. Možná, že to je pravda, možná, že sám ironizoval svou slávu mezi námi. Ale ten člověk tady nenašel klid. Stále musil lhát. Nakonec už nevěřil ani sobě, ani jiným. Nikdo si ho mezi námi neoblíbil. Ty také ne, neklam se! Obdivoval ses mu — nic víc. Snad tam, odkud k nám přišel, byl maličký, ale zato byl doma. Sám jsi říkal, jak ožil a omládl v chasidské modlitebně. Nadarmo nedojíždí tak často do Prahy mezi své. Měl bys ho nyní také trochu politovat! Já tomuhle tragikomickému hrdinovi, ačkoliv jsem k němu naprosto nepřilnul, nepřestanu být vděčný za mnohé, co mi vypravoval. Jak se ti bránil? Že na tom nezáleží, kdo je poslem slova Božího? Má pravdu. A to říkám já, nevěrec. Ty máš na něho zlost dočista neprávem. Tuze moc jsi ho obestřel iluzemi. A nejen jeho. Celou atmosféru, odkud k nám přišel. Co u všech všudy hledáme, Maxo?“

„Nebudu už nic hledat! Nechme zatím našeho vetešníka, miláčku, a pohovořme si o tobě. Znáš mě! Nechodím nadarmo po návštěvách. Kdo je ta tvá milenka?“

A nyní zcela neočekávaně propukla bouře.

„Nemám žádnou!“

„Nelži!“

„Maxo, nemluv se mnou takhle!“

„Emilku, něco jsem si umínil. Nechceš-li mi říci pravdu... tedy si podáme ruce a řekneme si sbohem!“

„Neblázni, Maxo!“

„Neblázním, dušinko. Ty chceš být sám, já nechci být sám, ty mi předstíráš cosi, co neexistuje, mluvíš jinak, než jednáš. Mezi námi už nic není. A kde nic není, ani ďas nebere. Buď si tedy sám!“

„Podívej se, Maxo, jak s tebou mám mluvit? My všichni, ty, já, Jakub, Heda, má žena a patrně i Jindřich a ještě miliony neznámých lidí máme společné trápení, i když naše životy jsou zcela různé. Trpíme společnou nemocí. Nevím, jak se jmenuje, ačkoliv mám stále její jméno na jazyku. A každý si musíme nalézt svůj lék. Já jsem svůj už našel. Mně jej nikdo nevezme, nedám si jej vzít, a nechtěj mi jej brát ani ty!“

„Je prý hodně nabarvený a navoněný ten tvůj lék. A kolik mu je let?“

Vztek mnou otrásl. V konečcích prstů jsem cítil lepkavé horko. Ne, nebudu se hádat, škoda řeči, a učiním tomu naráz konec. Podal jsem mu ruku.

„Sbohem tedy, Maxo! Děkuji ti!“

Vše se přihodilo tak rychle, že jsme neměli ani kdy se vzpamatovat.

„Emilku...“

„Nebud' sentimentální!“

„Je po přátelství pro jakousi...?“

„Mlč!“

„Lituji, že se takhle rozcházíme, holoubku!“

„Já také!“

„Ale nežli vylhané přátelství, raději žádné!“

„Raději žádné, Maxo! Buď hodně zdrav!“

Nezavřel za sebou dveře. Neohlédl se. Slyšel jsem dlouho jeho váhavé kroky. Posadil jsem se a zamhouřil oči. Bolelo to? Trochu. Jako bych zchudl.

Ale měl jsem zchudnout ještě mnohem, mnohem více. A nové rány na sebe nedaly dlouho čekat.

K obědu přišla Klára pozdě. Kde se toulala celé dopoledne? Nic nevysvětluje. Mluví s Hedou, mluví s tetou Bedřiškou, se mnou nemluví. Je klidná. Předem odměřuje každé slovo a každé hnutí. Mne si nikdo nevšímá. Jenom teta Bedřiška říká:

„Špatně vypadáš, Emile!“

V tom okamžiku jsem se setkal s pohledy tří žen. V očích tety Bedřišky byla starost, v očích mé sestry číhavé pochybovačství, v očích mé ženy prázdno, její oči přestaly vidět Emila Adlera, umřel jim. Zbyl v nich po něm vyplakaný zármutek. Konečně Klára polohlasně promluvila. Jako mluvíme k nepřítomným.

„Ervín mě žádal, abych tě za ním po obědě poslala!“

„Co mi chce?“

„Nevím!“

Nad poletujícím tichem, jež slepě tluče do stěn netopýřimi křídly, kývá teta Bedřiška svou ustaranou hlavou: já vím, já vím, já vím!

„Co jsi chtěl, Ervíně?“

„Počkej okamžik, zavolám Růženu. Chci mít svědka! Posad se!“

Ervín je k smrti vážný a třesou se mu ruce. Mluví, jako by mi chtěl oznámit smrt blízké bytosti. Přivádí Růženu. I ona je zaražená. Ervín usedá k druhému konci stolu naproti mně, daleko ode mne, štítivě daleko. Růžena stojí opodál, opřena o psací stůl. Je slyšet jenom tikot hodin. Není mi již protivný můj nejstarší bratr, jen cizí, uznávám opět jeho nadvládu a je mi, jako bych seděl před soudem.

„Emile, dnes ráno mě vyhledal stavitel Tomek!“

Zatajil se mi dech. Ervínův hlas přeskočil do sípavého tónu. Jeho ruce se mu čím dál tím více trásly.

„Ty jsi naši rodinu poplival!“

„O čem, prosím tě, mluvíš?“

„Způsobil jsi, že mi nejdopornější chlap, jakého znám, vmetl do obličeje: ‚Pane Adlere, upozorňuji vás, že nestrpím, aby se má sestřenice zahazovala‘ — ano, řekl: ‚zahazovala!‘ — ‚s ženatým člověkem! Račte odpustit, ale mám své názory a vím, jak končívají známosti naivních děvčat s mladými židovskými pány! Obracím se nejdříve na vás. Kdyby to nepomohlo, obrátím se přímo na pravou adresu — a potom by to třeba nedopadlo gentlemansky!‘ Mnul si přitom ruce. Já ho nemohl vyhodit, já nemohl...!“

„Ervíne, prosím tě, nerozčiluj se tolik,“ žebroula naříkavě Růžena.

Opravdu se poněkud uklidnil. Ale mluvil se mnou jako s klukem, který by mu měl být vděčný, že nedostává výprask.

„Co jsem měl dělat? Pořádek! Zavolał jsem Kláru a řekl jí přímo: ‚Tvůj muž je darebák! Chci, abys věděla, že tě podvádí!‘“

„Ervíne, to jsi jí řekl lež! Ty nevíš, co jsi způsobil! Ty nevíš... co máš teď na svědomí!“

„Nemluv o svědomí, opakuji ti do očí: jsi darebák! A jenom tohle ti ještě povím!“

Vím, že Ervín nyní hovořil jaksi obchodnický. Jako o obchodní aféře. Užíval obchodních výrazů.

„Nezlikviduješ-li (na toto slovo se naprosto určitě pamatuj) do dvou dnů celou tu záležitost, tedy ti zakáži, aby ses k nám kdy hlásil! Tyš dokonce chtěl, jak se mi Klára podřekla, seznámit tu... (hledal ošklivé slovo; vyskočil jsem) ...se svou ženou. Chtěl jsi vyhodit tisíce za cestu letadlem. Netvař se uraženě! Co můžeš říci na svou obranu?“

„Nic, Ervíne!“

„Už nikdy se s ní nesetkáš?“

„To ti neslibuji!“

„Tak tedy odtud táhni!“

„Ervíne!“ úpěla Růžena.

„Tady bude i nadále klid a pokoj!“

Kéž by tu teď seděl Jindřich! On první prohlédl pravou podobu našeho míru!

„Ten klid a pokoj jsou falešné! Jako všechno, co říkáš! Ty sis přivlastnil právo...“

„Ano, nakonec jsem já vinen! Nenamáhej se, nech si svá vysvětlení. Dva tři dny si zde ještě zůstaň, aby teta Bedřiška nic nepozorovala. Ale potom...“

Odcházel jsem. Potkal jsem služku, civěla na mne s otevřenými ústy. Poslouchala asi u klíčové dírky. Mám bouchat dveřmi? Mám je nechat za sebou otevřeny? Všechno je jedno!

„Emile!“

Růžena za mnou vyběhla do schodů. Drží má ramena jako v kleštích. A slza za slzou jí stéká po tvářích. Tolik slz a tak veliké!

„Proč pláčeš, Růženko?“

„On to tak nemyslí. Chce ti prospět, říkal, že jinak ti nepomůže — než bude-li k tobě hrubý. Musíš se přece vzpamatovat! On to myslí dobře, nic si z toho nedělej!“

„On vždycky všechno myslí dobře, já vím, zničil mé manželství, tak dobře to myslil. Ale Ervín smí dělat, co chce, je nejstarší!“

„Emile, Emile! Mně to zlomí srdce, vždycky jste si přece rozuměli, nikdy v tomhle domě nebyly hádky a různice.“

„Tobě přece na tom nemusí záležet, proč pláčeš, Růženko?“

„Protože... já nevím, ach bože! Protože jsi zcela jiný člověk, než za jakého jsem tě pokládala. Mne to tolik dojalo!“

„Co?“

„Že se nemůžeš vzdát toho děvčete za nic na světě! Co všechno jsi odhodlán mu obětovat! V tomhle stavení jsem ještě nic podobného nezažila. Jsem lítostivá. Myšlenky mám teď v hlavě spletené. Takovou obět umět přinést! Nevím, ale... skoro ti závidím! Vám oběma!“

„Jsi hodná, Růženko! Neplač! A jdi k Ervínovi. Nikdy ti nezapomenu... no, přestaň, neplač! Jdi k Ervínovi! Jdi!“

Uprostřed schodiště jsem se obrátil. Šel jsem z domu, šel jsem za Helenou Lexovou. Ale nepřišla. A ani nazítří nepřišla. Chodil jsem do půlnoci Kladskou ulicí. Všechna okna u Tomků byla rozsvícena. Ale Helena nevyšla. Ani její stín se neobjevil na zácloně. Nečekala mě. Myslím, že jsem v těch hodinách měl horečku.

Klára už se mnou nespala, odstěhovala se k Hedě. Nikdo na mne nemluvil, nikdo se mne na nic neptal, jenom teta Bedřiška vzdychala:

„Jsi asi nemocen, Emile!“

Po dvě noci jsem oka nezamhouřil. Nakonec jsem se rozhodl: Půjdu za Helenou k Tomkovým! Vyhledám ji, i kdybych měl potom hned umřít. Nebo si najdu nějakého kluka a pošlu ho za ní s psaníčkem. To bude nejlepší! Ale dříve ještě musím

jet za Jindřichem. Slíbil jsem to Hedě. Musím jet. Vzdálím se na několik hodin. Od autobusu k autobusu. Musím jet! Slíbil jsem. A pomoci mu nemohu, neumím. Sám sobě neumím pomoci.

„Půjdu tě doprovodit, Emile!“

„Pojď, Kláro!“

„Pozdravuj Jindřicha a...“

Oba jsme se zastavili.

„Podívej se mi do očí!“

Dívám se. Jsou prázdné. Jen jakýsi maličký záblesk mě v nich na zlomek vteřiny poznává. Stojíme v žhavém slunci na chodníku.

„Emile, sbohem! Odjždím od tebe!“

Dlouho nechápu.

„Kláro!“

„Nevysvětluj mi nic! Už to nesnesu!“

„Kam chceš jet?“

„Vždyť na tom nezáleží. Třeba se neloučíme nadobro, snad se někdy ke mně vrátíš. Nestála jsem ti nikdy v cestě!“

„Kláro, nedělej to, ty ses mi ztratila, já...“

„Hledej mě tedy!“

„Bůh je můj svědek, že jsem ti nechtěl ublížit!“

Škubla rukou, jako by mě chtěla pohladit, ale pak strhla paži k tělu.

„Nepřestanu na tebe, Emile, čekat. No, vzmuž se přece! A neboj se skandálu, nikdo kromě tvých sourozenců se tady nedoví, že...“

„...že jsi ode mne utekla!“

„Ty jsi už dávno ode mne utekl! Sbohem! Ne, nelíbej mě!“

Sedím v autobusu s rukama v klíně, hledím ven na ubíhající lesy, skály, chalupy a oblaka, cítím, jak se mi po těle rozlézá zimničná únava, a zapomínám, kam jedu. Letíme s větrem o závod. Otevřenými okny k nám vniká v přítulných závanech ostrá svěžest zeleně, pach rákosí a vlhka. Tolik krajin mjíme! Začínám se děsit vzdálenosti, jež mě dělí od Starkova. Od Heleny. Zbyla mi jen ona. Jsme sami. Teprve teď jsme sami. Patří mi celý zemědíl.

Liduprázdný zemědíl, a hoří v plamenech slunce. Mezi mnou a Helenou je oheň. Klára mi utekla. Já prý jí už dávno utekl. Ztratila se mi. Vidal jsem ji denně, dotýkal se jí, líbal ji, a najednou jsem se začínal dívat přes ni, to živé, pulzující mezi námi, vadlo, Klára pod mýma očima mizela, roztávala, až se konečně rozplynula docela. Jako se rozplývá hlas v ozvěnu a ozvěna v ticho. Čekal jsem, že se vrátí, jako se k člověku vracívají šťastné dny a dobrá slova. A skutečně přišla. V nové podobě a s novým jménem. Neboť Helena je Klárou z minulosti — a ještě víc. Je každou z těch skutečných i vysněných žen, jejichž pohledy mi tolikrát rozbušily srdce, přivíraly oči, zrychlily dech. Její vlasy jsou utkány z vlasů všech těchto žen. A na jejích rtech hoří polibky, jež mi byly kdy darovány, a dřímají na nich i ty, jež mi byly odepreny. Ne, ještě jsem nic neztratil, dokud mi zbyla Helena!

Má hlava naráží do stěny autobusu v rytmu pádících představ a vzpomínek. Ruce mám složeny na klíně a obráceny dlaněmi vzhůru. Čekám. Ještě mám sílu čekat! A nevím, kam jedu. Nevidím lidi kolem sebe, nevidím úprk krajiny, vidím jen svůj zemědíl se zlatými pásy ohně.

Je neděle, zvony strásají na svět sváteční poklid. Před čtrnácti dny jsem přijel do Starkova. Právě před čtrnácti dny! Užasle hledím za sebe do zpěněného spádu času. Veliká neštěstí mě stihla, ale nejsem schopen si je uvědomit. Maxa, Ervín, Klára — odvrátili se ode mne. „Sbohem! Ne, nelíbej mě!“ Konec! Teprve teď ztěžka chápou, že se nemohu vrátit domů. Co bych tam dělal? Je tam zmatek nad zmatek. Už jistě vědí, že Klára ode mne utekla. Nemohu se vrátit, zničil jsem jejich idylu. Ale musím přece vidět Helenu, musím ještě zpátky, ne však do rodného domu, tam... Nechal jsem tam přece kufr! Jak jsem hloupý, v této chvíli myslím ještě na kufr!

„Nechtěl jste, pane, vystupovat v Radechově?“

„Ano, děkuji vám!“

Stojím na skloněné návsi, vroubené nízkými domky. Náves je hrbolatá, klopýtám, tři husy se přede mnou dávají na útěk. Kde najdu lidi? Tady je někdo. Zašel do chalupy.

„Hej, pantáto!“

Je pryč. Náves je prázdná. Z jednoho okna vykukuje chundelatý pes. Půjdu nazdařbůh. Chalupy a chaloupky. Takové malé jsou mezi nimi, divže je vítr neodnese, nachýlené, vetché, staré a zpuchřelé. Sluníčko hřeje. Zvony vyzvánějí. Je tu klid jako v našem domě.

„Pozdrav pánbůh, holčičko, kam jdeš?“

„Do kostela!“

„Počkej! Neutíkej mi, kde bydlí pan doktor Adler?“

„Dovedu vás!“

O čem se mluví s cizími dětmi? Jdeme chvíli mlčky.

„Kolik je ti let?“

„Osm pryč!“

„Máš hezkou stuhu.“

„Mám. Od maminky.“

„Proč jsi tak smutná?“

„Já nevím. Tady bydlí.“

„Děkuji ti. Znáš pana doktora?“

„Znám.“

„Je hodný?“

„Trhal mi jednou zub. Tomu je už dávno. Bojím se ho.“

„Proč?“

„Mohl by mě uřknout, má divné oči. Je to žid.“

„Kdo ti to říkal?“

„Maminka!“

„Sbohem. Vezmi si ode mne pětikorunu!“

„Nechci!“

„Neupejpej se, buď chytrá, koupíš si cukroví!“

„Nekoupím!“

Rozpačitě zastrkávám peníz do kapsy. Děvčátko se za mnou ohlíží. A najednou se dává bez příčiny na útěk. Ve zcela novém, záludném pocitu opuštěnosti trnou mi nohy. Ocítám se v úzké chodbě. Teprve nedávno ji vydrhli, ještě je mokrá. Tady je to. Bude doma? Kéž by nebyl doma! Zanechal bych mu dopis. Mohl jsem ostatně všechno vyřídit dopisem. Klepu.

„Dále!“

Nikoho nevidím, v místnosti je šero, záclony jsou staženy. Rozeznávám psací stůl, pohovku, skříň s lékařskými přístroji a lahvičkami. Zvolna za sebou zavírám. Z pohovky se zvedá postava. Jde mi vstříc. Stojí u mne.

„Ty jsi za mnou přijel?“

„Ano, Jindřichu! Proboha, copak se už vůbec neholíš?“

Opakuje strnule unaveným, bezbarvým hlasem svou otázku.

„Ty jsi za mnou přijel?“

„Přijel!“

„Ty jsi... Co se stalo?“

„Mnoho! Smím se posadit? Zdržím se jenom chvíli, příštím autobusem se vrátím!“

„Nemám ti co nabídnout. Trochu koňaku! Nechceš?“

„Ne, děkuji!“

„Tak se rozhlédni! Tady hniji. Záclony nevytáhnou ani na počest tak vzácného hosta, musíš prominout. Posad se sem, ke mně, na pohovku.“

„Jindřichu, ty asi víš, proč jsem přijel.“

„Nemám ponětí!“

„Rád bych ti pomohl. Proč se směješ?“

„Nesměji se!“

„Podívej se, Jindřichu. Víím o tobě všechno. A mám málo času. Byl bych rád, kdybys mi otevřeně pověděl, co pro tebe mohu udělat. Doma se po tvém odchodu staly hrozné věci...“

„Dovolíš, abych se natáhl. Odvykl jsem chodit i sedět, celý den se takhle válím, čumím ke stropu a kouřím. No, pokračuj!“

„Jindřichu, proč odtud neodejdeš?“

„Proč bych odcházel?“

„Já víím, co se ti tu stalo. A chápu, žes doma o tom s Ervínem nechtěl mluvit. S Ervínem nelze o ničem mluvit.“

„To se přece jen posadím! Emilek je zřejmě v bryndě jako já, no, proklínal jsem vás všechny do horoucích pekel, není tedy divu, že i na tebe došlo!“

„Jindřichu, prosím tě, nemám sílu ani trpělivost ke hře na slepou bábu. Jsi pyšný, uzavřený, a nevím jaký ještě. Řekni

konečně pravdu, nebo ji ani neříkej, znám ji, ale naznač mi, co mohu pro tebe udělat!“

„Nic! Čtyřicet tisíc mi půjčit nemůžeš. A jinak mi pomoci neumíš! Teď se zeptáš jako Ervín, nač chci čtyřicet tisíc!“

„Nebudu se ptát. Nechápu, proč se nemůžeme dohodnout.“

„Povím ti proč. Protože máš strach o svůj klid a o své pohodlí. Protože nechceš, aby tě někdo vyrušil. Co o mně víš?“

„Že tě bojkotují!“

„Jak dlouho to víš?“

„Zvěděl jsem to večer téhož dne, kdy jsi odjel ze Starkova.“

„A co jsi za tu dobu pro mne udělal?“

„Nic, tvou vinou. Proč jsi mi neřekl přímo, co se ti stalo?“

„Protože se vás všech bojím. Máte mě v hrsti. Naznačil jsem ti jednu pravdu — a vzpomínáš si, cos mi řekl? Něco o fackách!“

Zbytky mé trpělivosti se zhroutily.

„Ty tedy, než by ses přiznal, raději nám — je mi trapné o tom mluvit — anonymně vyhrožuješ. Opakuji ti, Jindřichu: vím všechno. Maxa mě uvedl na stopu. Bylo ti toho třeba?“

Jindřich pomalu slezl z pohovky. Obrátil se ke mně zády, postavil se na špičky a zůstal tak chvíli nehybně, jako by ho byly napjaly neviditelné provazy. Konečně nevraživě zasyčel:

„Kdo to ještě ví?“

„Jenom já a Maxa.“

„Proto jsi za mnou přijel? Abys mi vyčítal, že jsem vás vydíral? Mně už bylo tak zle, že jsem musil nějak na sebe upozornit! Přiznávám, působí-li ti to potěšení, že to bylo hysterické, hloupé, směšné, ano, můžeš se mi klidně posmívat, můžeš... Ale co bych mluvil! Odejdi a nech mě pojit aspoň v klidu!“

„Ojedu za chvíli. Ale ne domů. Já teď nikde domov nemám. Ervín mi zakázal, abych se hlásil k naší rodině — a Klára ode mne dnes utekla. Stačí ti to?“

Ještě okamžik setrval v strnulém postoji. Pak se maličko ke mně obrátil.

„Co to povídáš? Proč od tebe utekla?“

Mlčím.

„Kdo za tím vězí? Milenec? Žena? Jiná žena?“

Šeptám: „Ano!“ A po chvíli dodávám: „Byl bych ti vděčný, kdybychom nyní mluvili jenom o tobě. Nemáme si co vyčítat, už nemusíš mít strach, že tě budu plísnit, dávat ti laciná naučení a dobré rady.“

Jindřich se posadil. Díval se k zemi. Hledal svůj osvědčený, stále matoucí tón, ale kdesi jej ztratil.

„Přitiskl jsem sám sebe ke zdi. Nebo mě k ní přitiskl náš otec. Vždyť jsem šel stále v jeho stopách. Emile, může tě to vůbec zajímat, když máš plnou hlavu svých starostí? Myslil jsem, že si vystačím jako on. Sám jsem chtěl všechno rozřešit.“

„Mýlíš se, otec nechtěl, aby kdokoliv z nás zůstal sám!“

„Kážeš záhadně jako teta Bedřiška. Tobě utekla žena, rozešel ses s Ervínem, a teď dumáš nad blázincem v našem domě. Nakonec člověk vždycky dumá, znám to! Co víš o otci?“

„Co ty o něm víš?“

Kuckavě se zasmál:

„Že nás podvedl!“

„Ne, my ho podvedli, a tušíme to, proto o něm neustále mluvíme. Celá otcova památka mezi jeho dětmi je podvod! No, nebudeme se o to přít!“

„Emile, tys měl být rabinem. Ale nebudeme se přít. Chceš vědět, co se mi stalo. A spěcháš. Kdo by na tvém místě nespěchal? Pomoci mi nemůžeš, já ti Kláru také nepřivedu zpátky, možná, že o to ani nestojíš. Ale budiž: mně zatím stačí, že jsi u mne. Tolik jsem si přál, abyste jednou — ty nebo Heda — seděli takhle vedle mne, abyste mě vyslechli, nic nevyčítali, abyste nade mnou nestrhli pokřik, abyste...“

„Jsi pořád ještě pyšný!“

„A ty nejsi dost nešťastný, abys mi porozuměl!“

„Už mlčím a poslouchám.“

„Věděl jsem, že jednou budu nucen promluvit. Ale představoval jsem si, že se to stane za jiných okolností. Zatím jsem všechno přežvykoval jenom sám v sobě. No, vyslechni si mě tedy, ale, člověče, těžko se mluví z donucení!“

„K ničemu tě nenutím! Mysli si, že hovoříš o někom cizím!“

„Zkusím to. Tak abys věděl, léčil jsem ženu našeho starosty. Starosta je bohatý sedlák, platil dobře. Snad je tato okolnost důležitá. Pacientka měla bolesti pod pravým obloukem žeberním, tlak v žaludku a nutkání k zvracení. Tyhle příznaky se objevovaly vždy asi dvě hodiny po jídle. Ne, to nejsou podrobnosti! Před lety trpěla potížemi od žlučových kamínků, byl jsem přesvědčen, že nyní jde o nové vzplanutí staré choroby. Ovšem rentgenována nikdy nebyla, a já rentgen nemám. Starosta se mne několikrát ptal, nemá-li ženu poslat do nemocnice. Řekl jsem mu, že je to zbytečné. Proč jsem to, pro všechno na světě, říkal? Byl jsem si natolik jist? Nechtěl jsem ztratit pacienta? Nevím, na mou duši, nevím! Léčil jsem ji dietou, bolesti tišil narkotiky a předpisoval jsem spasmolytika. Já vím, tobě na tom starou bačkoru záleží, co jsem předpisoval. Jednou pro mne příběhli. Nemocné prý je zle, už od včerejška, tak zle, jak jí dosud nikdy nebylo. Má prý obrovské bolesti v břiše, má horečku a zvrací. Ujišťuji je, že jde o nový záchvat žlučových kamínků a že nehrozí žádné nebezpečí. Přišli pro mne ještě dvakrát, ale nezastihli mě, chodil jsem po pacientech a starostovu ženu jsem navštívil až kvečeru. I to snad bylo trestuhodné! „Ach pane doktore, chvála Bohu, že jdete! Maminka celé hodiny prokřičela, myslili jsme, že se z ní zblázníme. Takové bolesti! Pro Kristovy rány! Až se to přece jen ztišilo, naráz, jako když utne, zdá se, že chudinka dokonce usnula.“ Jdu k nemocné, představ si to, prosím tě, klidná domácnost, všechno je v pořádku, babička vaří u plotny, syn student sedí v pokoji nad knihami, pantáta si zouvá holínky, obrázek šťastné rodiny z kalendáře, jdu k nemocné, všichni vstávají, zdraví mě, potřásají mi rukou, usmívají se, jdu k nemocné — a vidím, hned to vidím a kolena pode mnou klesají: neskláním se nad spícím člověkem, ale nad mrtvolou! Ztratil jsem hlavu. Praskl jí žlučník? To se mi zdá nepravděpodobné. A vtom mám hrozné podezření, že nešlo o žlučové kamínky, že jsem se mylil. Rodina dosud nic nepozoruje, ohlížím se, jako bych chtěl utéci. „Tak vidíš, maminko, pan doktor je tady. A ty ho již nepotřebuješ, je ti zase dobře, tak se podívej!“ Vyzrazil jsem ze sebe: „Ona je... ona je... mrtvá!“ Nechtěj, hochu, abych ti popsal tu vřavu!

Židle jsou překoceny, na zemi leží roztřískané talíře a sklenice, křik, hluk, pláč, zaklínání. Ještě v noci zapráhli a jeli pro obvodního lékaře, nemohli věřit, že je mrtva. Starosta mnou cloumal: „Co jste s ní udělal? Co jste s ní, Kriste Ježíši, udělal?“ Vypotácel jsem se z toho nešťastného stavení, ale hrůza mnou nepřestávala lomcovat, jako by mě dosud starosta držel za ramena a vykřikoval své vyčítavé otázky. Neposlal jsem ji do nemocnice! A ona snad měla vřed na dvanácterníku, vřed se prohluboval, až proděravěl stěnu — a byl konec. Kdybych ji byl poslal do nemocnice, snad... Běhal jsem cestou necestou, vyčerpán a zoufalý. K půlnoci přivezli úředního lékaře. Čekal jsem před domem, až vyjde. Jako zločinec jsem číhal za rohem. Znali jsme se málo. Byl to statný, šedivý elegán. Chladný, odměřený. „Nač jste ji léčil, pane kolego?“ Všechno mu vykládám. Usmíval se a pokyvoval hlavou. Sám přece nemohl nic vědět, ale na jeho rtech jsem četl jedno slovo. Nadávku: „Prasel!“ Přiznal jsem se mu i k svému podezření. On pořád nic neříkal. Až se posléze zeptal: „Proč jste nikoho nezavolal ke konzultaci? Proč jste ji neposlal do nemocnice?“ Nevím, jak jsem mu odpověděl. Stále se usmíval. A když mi podával ruku na rozloučenou, zeptal se takovým zvláštním, úlisným tónem: „Vy se jmenujete Adler, pane kolego. Jste tedy žid — ne?“ — Byl konec. Se starostovou ženou i se mnou. Náš starosta je mocný. Nic mi už nevyčítal, ale přestal mě zdravit. V hospodě u mého stolu, k němuž se dříve všichni sedláci hrnuli, sedával jsem napříště sám. Jednou se mne zeptal jeden chlap: „Vy nepustíte nikdy pacienta z drápů, co?“ Pak začaly děti na mne pokřikovat jakési veršičky o židu a čertu. Věděl jsem, kolik uhodilo. Ztrácel jsem pacienty. Tiše, nepozorovaně se na mne smluvili. Ale řekl jsem si: zatni zuby a vydrž, to přejde, to musí přejít! Nepřešlo to. Zařídil jsem si lépe ordinaci, leccos přikoupil, přestěhoval se do přízemí. Nepomohlo to. Lékařům z okolí přibývalo práce. Zbyla mi maličká hrstka pacientů, mezi nimi jeden kulhavý sedlák, kterého před časem ranila mrtvice. Věřil, že jsem ho zachránil před novými záchvaty, a byl mi vděčný. Půjčoval mi, když jsem se znovu zařizoval, půjčoval mi i na živobytí, protože jsem zakrátko neměl z čeho jíst, půjčoval mi na

cesty, chtěl jsem se usadit jinde, půjčoval mi a půjčoval, až můj dluh vyrostl i s úroky na čtyřicet tisíc. Teď už má o ně strach. Bydlí naproti a celý čas mě vyhlíží z okna. Kvůli němu téměř nevyházím. I záclony, jak vidíš, mám stažené. Hnijí tady. Trestní zákoník jsem prostudoval, paragrafy o zločinech a přestupcích proti bezpečnosti života, a zákon o útisku. Ale pro můj případ není na světě soudce. Mne nikdo nemůže stíhat pro ten omyl, pokud jsem se omylu vůbec dopustil, a já rovněž nikoho nemohu stíhat pro tiše smluvený bojkot. Pro mne není soudce. Blbnu tady, přemýšlím, dopustil-li jsem se zločinu, či nedopustil. A začínám pomalu sám věřit šeptané pověsti, která mě obklíčila, nabývám přesvědčení, že jsem z chamtivosti zabil člověka. A utéci nemohu. Potřebuji čtyřicet tisíc. Mohl bych nastoupit jako asistent doktora Wolfa v Grafově sanatoriu. Wolf mě zná ze studií, psal mi, jel jsem za ním. Ještě teď by byl čas. Ale nesmím odejít, dokud nesplatím dluh. Prosil jsem o půjčku Ervína, prý nemá a prý chce vědět nač. Nemohu mu přece říci, co se mi stalo, nesnesu, aby on mě soudil. Heda má peníze, své věno, ale kdykoliv se o něm zmíní, pláče, patrně se o ně bojí. Ty, pokud vím, máš asi dvacet tisíc a potřebuješ jich. Ostatně už ani nestojím o peníze, stojím jenom o někoho, kdo by mě hlídal. Protože nehledím-li ke stropu, šilhám tamhle po skříní, jsou tam ampulky morfia, přitahují mě víc a víc, až jednou začnu... A já už co nevidět začnu, možná, že dnes v noci, neříkej, že zase vyhrožuji a vydírám, takové pozvolné scípání by ani zvíře déle nevydrželo, nikdo, nikdo! — Vzpomínal jsem, jak bývalo mezi námi, a když už jsem nemohl dýchat, napsal jsem vám, nejdříve Hedě, potom tobě, domníval jsem se, že nikdy neobjevíte pisatele. Zmínil jsem se o morfiu, byl jsem přesvědčen, že tohle slovo vás — spořádané lidi — vyděsí. Ale vy jste se nevyděsili, vy jste mi neřekli jedinou vlídnou větu, jenom jste na mne doráželi inkvizitorskými otázkami. Neměl jsem odvahu na ně odpovídat, protože jsem nechtěl a nechci být pod kuratelou! Pak jsem se také před vámi styděl za svůj naprostý krach. Vzpomínal jsem na otce, lámal jsem si hlavu, co on by na mém místě dělal, on, který tvrdil, že je třeba znovu a znovu odcházet od krbu židovského mezi ostatní

lidi, že je v tom naše poslání. Jaké poslání mě čeká v zabarikádovaném pelechu mezi poštvanými hlupáky, kteří se mne štítí? Začal jsem nenávidět otce. Za to, že se rozešel s dědečkem a studoval lékařství. Za jeho nejasné filozofické knihy. Za to, že nás pustil do světa s přesvědčením o naší rovnoprávnosti a svobodě. Že nic nepředvídal. Že se mýlil. Buď se mýlil — nebo nás obelhal! — To je všechno, Emile. Tebe potkalo také neštěstí. Ale patrně ještě někoho máš na světě, kdo tě čeká, kdo se na tebe těší. Já nemám nikoho, a jsem tak do sebe zamotaný, že se tě ani nevyptávám, co tě vlastně postihlo. Jsi ještě příliš šťastný vedle mne. No, je mi lépe, když jsem ti všechno vypověděl. Mysli si, co chceš. Ale prosím tě: zůstaň tady u mne do rána. Poprvé jsem se někomu svěřil s celým svým případem, nic jsem nezatajil, tolik mě to rozrušilo, nechci být v noci sám! Zůstaň tady, prokaž mi aspoň jedinou laskavost!“

„Nemohu, Jindřichu! Není tak zle, jak se ti zdá, neztrácej hlavu, pomohu ti, napiš Hedě...“

„Nikomu nebudeš psát! Nechci, abys za mne žebra! Sám jsem se už dost ponížil!“

„Vypůjčím si tedy někde pro tebe peníze!“

„Nevypůjčuj, ale zůstaň tu přes noc! Já tě dnes potřebuji. Když už všechno víš, snad na něco připadneš. Nebudu sám, ty také ne. Emile, vzpomeň si na dobu, kdy nikdo z nás čtyř ani hodinu nebyl sám! Mám zde koňak. Budeme hovořit až do rána. Tobě se také uleví. Buď tak dobrý!“

„Jindřichu, je mi líto, já bych hrozně rád, ale nemohu! Celá má budoucnost závisí na tom...“

„A celý můj život závisí na tom, abys tady zůstal!“

„Nemohu! Nevyhrožuj! Vrátím se, slibuji ti to čestným slovem!“

„Kdy se vrátíš?“

„Hned zítra!“

„Tak tedy jdi! Ale ne, už nic neříkej, jdi raději hned, jdi!“

Zase jedu drkotavým autobusem. Ushly mi ruce. Nejsou k ničemu. Neumějí nikomu prospět. Proč jsem ho přinutil, aby se

mi vyzpovídal, když jsem chromý? Když myslím nepřetržitě na ni? Ženu jsem ztratil, sourozence také, Maxu jsem ztratil, mám jenom Helenu. Mám? Copak mi patří? Nevím, co se s ní stalo, nepřišla na schůzku, ani v pátek, ani v sobotu, nevyhlížela mě z okna, nic mi nevzkázala! Klid! Klid! Snad maličko ochuravěla, snad se musila nakrátko vzdálit ze Starkova, čekala toho posla — ne, Helena mě nezradí. Jistě neví, co natropil její bratránek. Má Helena! Má! Má!

Zavírám oči, abych ji viděl. V hlavě mi víří jakási povědomá melodie. Usmívám se. Zapomínám na všechno. Jsem u ní, po nikom se mi nestýská. Ničeho nelituji. Nemyslím na Jindřichovy hrozby.

Jedeme. Obloha je zatažena. Vítr zchladl, je nevrlejší než ráno. Vyhlížím z okna, počítám telegrafní tyče. Krajina pomalu ubíhá. Pomalu, tuze pomalu, vítr ji předhání, oblaka také. Dole v údolí ujíždí vlak, supí, syčí, lopotí se, je směšně titěrný a nemohoucí, a zmitavě vleče za sebou roztřepený ohon dýmu. Kam jede ten vláček? Kam jedu já? Přemýšlím kam.

Už nikdy jsem to nedomyšlil.

Míjeli jsme právě zahradní restauraci. Zelené stolky, u nich výletníci, hudba, číšníci v bílých zástěrách a... zjevení! Lidé zlatí! Divoce jsem se zvedl.

„Zastavte!“

Šofér neslyšel. Běžel jsem ke dvířkám a otevřel je. „Co děláte, člověče?“ volal za mnou jakýsi vyděšený ženský hlas. Seskočil jsem.

Půda mi ujela pod nohama, dopadl jsem do prachu na koleno.

Zvedám se, neoprašuji se, jdu, utíkám, přeskakují příkop, procházím mezi stolky, hrající si děti do mne vrážejí, u mých nohou se zastavil míč, teď už nejdu dál. Váhám. Ach, konečně mě spatřila. Vstává, ukazuje na mne, jde sem, již zdaleka mi podává obě ruce. Zajíkám se:

„Heleno!“

Pak vůbec nejsem schopen popadnout slova. Jsem dojat k slzám. Ohnivě plaménky kolem její hlavy poletují ve větru a její oči hovoří tak soucitně, tak konejšivě, tak vděčně, jako by předtím

dlouho a marně hledaly, na kom spočinout. Odvádí mě pryč, je do mne zavěšena, hloučky se před námi rozestupují jako už jedenkrát, jako už jedenkrát, a pořád mi hledí do očí, nedovedu se nasytit toho pohledu, jenž spaluje všechnu bolest a starost a strach a únavu. Konečně mluví. Vláčně a sladce:

„Nemohla jsem přijít, tolik se toho přihodilo! Tolik vám budu vypravovat! Emile! Viděl jste, s kým sedím? Jsme zde na výletě, můj bratranec, můj otec a — on! Překvapil mě! Přijel! S tatínkem! Smířili se. Psali si. Já o tom nevěděla. Rodiče už nebrání. On sám je tím poslem, o kterém mi psal hodinu před svým odjezdem z Lisabonu. Dovedete si představit mou radost?“

Mohu již mluvit, jde to těžce.

„On je tady?“

„On je tady, Emile! Vidíte, nezradil mě! Vypravovala jsem mu o vás, jak jste mi pomáhal věřit, je vám vděčný!“

„A váš bratranec?“

„Ach, nemluvte o tom ošklivci, vím, jak vám ublížil, celé hodiny jsem proplakala, musil mě odprosit a musil mi slíbit, že se vám omluví. Uvěřil klepům. Neví, jak jste dobrý, nezná vás! Pojďte zpátky, seznámím vás se všemi, pojďte, budeme slavit šťastný závěr. Pořád jsem na vás myslila, pořád jste mi chyběl!“

Smrt na mne sáhla. Pot mi vyrazil na čele a pokoušely se o mne mdloby. Opřel jsem se o strom.

„Heleno, budu vás smět i teď někdy vyhledat?“

„Hloupý Emile, jak se můžete ptát?“

Jdu zase dál, ještě mi však není dobře. Helena mě vede, je stále do mne zavěšena.

„Helenko, mně je najednou úzko, připadá mi, že jsem vás ztratil, protože už jste šťastná. Jste to ještě vy? Něco důležitého vám musím povědět. Má žena...“

Jsme šest kroků od stolu, u něhož sedí stavitel Tomek se dvěma pány. Chvatně a šeptem pronáším ona neodvolatelná slova, jež mi vzápětí zlomila vaz:

„Klára ode mne utekla, když se o vás dověděla!“

Otáčí si mě k sobě. Úžas a leknutí jí rozšiřují oči. Stojí přede mnou dítě, které poprvé chápe, že jeho zamilovaná hra nebyla

dovolena, dítě, které vidí, že způsobilo požár. Helena vidí oheň. Do poslední tkáň mozku cítím, co Helena vidí: moře plamenů. Ale ještě si nedovedu představit důsledky.

V příštích vteřinách si podávám ruce s třemi muži, opakuji své jméno, slyším jako ve snu rozpačité omluvy stavitele Tomka, jenž v siláckém smíchu cosi drmolí o „našem nedorozumění, do něhož teprve anděl, Helena je přece anděl, vnesl světlo“.

A vidím jejího otce, štíhlého krasavce s vysokým čelem a Heleninýma očima, vidím toho třetího, poznávám ho z obrázků, má široký úsměv kolem úzkých rtů a šedivou vlnu v tmavých vlasech. Nevím, kde se ve mně vzala šibeniční síla s nimi mluvit. Ano, jsme přátelé s Helenou, byl jsem právě na návštěvě tady v Radechově u bratra, je lékařem, ovšem, Starkov má nádherné okolí, opravdu je nutno litovat, že dnes už není tak hezky, jako bylo v minulých dnech. Tituluji ho „mistře!“, říká se tak přece lidem jeho druhu, ne? Je to člověk uvyklý úspěchům, přivírá oči, když se směje, neumí vyslovit ř, drží Helenu kolem ramenu, občas si jeho prsty hrají s plaménky jejích vlasů, nepálí ho, nepálí ho, jaký div! Tomek zřejmě nemá ze mne radost, ale jakžtakž se ovládá, nemůže přece Heleně nic odepřít, i všichni ostatní, kteří kolem ní sedí, snesli by jí modré z nebe, nikdo jí nemůže ublížit, nikdo jí nemůže nadlouho zarmoutit.

Sedí naproti mně. Je vážná, tváře jí pobledly. Opírá se lokty o stůl, hlavu má podepřenu pěstmi. Je zase jiná. Poprvé si všímám jejího krku, nemocně bílého, poprvé objevuji její malé prsy, překvapivě malé. Bože, nechce se mi ještě umřít! Bavím se s pány, objednávám si kávu, ale ani na okamžik neztrácím z očí svůj úděl, jenž se začíná rýsovat ve vráskách na Helenině čele. Modlím se: ještě ne, ještě chvíli! Dosud je vyděšena, co-pak to nikdo jiný nepozoruje? Dává mi znamení. Všechna krev mi utíká z tváří, cítím, že jsem zsinálý. Je to bolestné znamení, Helena mě odprošuje, vrtí sotva znatelně hlavou: ne, ne, ne, ne! Proč i tentokrát jí rozumím? Přestávám dýchat, protože ona náhle hlasitě říká:

„Ne, už nikdy!“

„Co je, Helenko?“

Vydařil se jí úsměv.

„Nic!“

Nechápu, ale já chápu. Pořád ještě vrtí hlavou: ne, ne, ne, ne! Nikdy se už nesejdeme, já nevěděla, já se mylila, já nechtěla, ať mi Klára odpustí, nesmíme se už shledat, ano, mám vás pořád ráda, Emile, ale ne tak, jak byste si přál, teprve teď, když vím, co se stalo, jsem procitla, odpusťte mi také, nechtěla jsem vám způsobit bolest, nepřemlouvejte mě, je to marné, už nikdy, už nikdy!

Nadešel nejtěžší okamžik.

„Podívej se, pokecal ses,“ říká mi Tomek a stírá mi ubrouskem z rukávu skvrny. Na stole přede mnou je spousta drobečků, rozlévám kávu a drobím zákusek, neumím jíst, znepokojeně mě pozorují, hovor ztichl, kdy jsem už tohle zažil? Ach, ano, ve snu, na verandě u Heleniných rodičů, zdálo se mi o tom téže noci, když jsem si vzpomněl, odkud znám jméno Pelikán. Pane Bože, Pane Bože, dej mi ještě na čtyři minuty sílu!

„Já se již zvednu, zaplatím, půjdu kousek pěšky a cestou zastavím příští autobus.“

Nikdo mě nezdržuje. Ani Helena. Vstávám, loučím se. Jazyk mi tuhne. Tisknou mi ruce. Tomek se na mně impertinentně šklebí. Tak těžko se přemáhá!

„Doprovodím vás k silnici!“

Jdeme, není do mne zavěšena.

„Helenko, ztratil jsem i vás — vidíte?“

„Ano!“

Jdu naslepo.

„Nesmím se s vámi setkat?“

„Nikdy! Vidíme se naposledy. Co jsem to udělala? Bála jsem se o vás a nevěděla proč. Já...“

„Mlčte, nemohu vás slyšet takhle mluvit! Prosím vás, zastavte se. Bude lépe, když vás už neuvídím a vy mne také ne: nerad bych, abyste teď spatřila můj obličej, myslím, že nevypadám statečně, ani ruku vám raději nepodám, stůjte ještě chvíli za mnou, slyšíte mě? Helenko, buďte hodně... nebudu vám říkat fráze, nevím, co vám říci. Musím jít! Jdu, už jdu, Helenko!“

Krok, první krok byl nejtěžší, cosi jsem při něm v sobě roztrhl, dva kroky, tři, čtyři, utíkám, potom se dávám do zběsilého úprku. Svět za mnou padá do trosek. Supím, dusím se, polykám prach a slzy, zatínám zuby do rtů, abych se neohlédl, a utíkám, utíkám. Trvá to dlouho, trvá to věčnost.

Konečně stojím přede dveřmi. Dopadám na ně vahou celého těla. Nechávám je dokořán. Co nevidět upadnu. Vidím ho. Stojí příkrčen u okna a tiskne čelo na sklo. Záclony jsou pořád staženy. Prudce se ke mně obrací. Nepoznává mě? Stojíme vteřinu tváří v tvář. Škube mi to dásněmi, hlasitý vzlyk se mi dere z prsou. Poslední vzlyk, nestydím se za něj, za nic se nestydím. Ale odvracím se — a beze slova dopadám na pohovku, podtat křečovitou bolestí. Kousám podušky. Kolem je modročerné ticho. A najednou cítím nesmělou dlaň na svém čele.

Jindřich mě hladí.

Jak vám mám vysvětlit, čím se zbytek dne a čarodějná, probdělá noc lišily ode dní a nocí předešlých?

„Ztratil jsem všechno!“ řekl jsem Jindřichovi. Pochopil. Nemluvili jsme již až do rána. Mnoho jsem viděl v těch hodinách, v nichž nás měkká tma přikrývala soucitnými křídly. Viděl jsem ze své bezedné chudoby, jak se rozpadá pozlátka pod obrysy snů, jak ustupují přeludné temnoty velkému jasu, který prosvěcuje křivá zrcadla, takže se mění v průhledná skla: byl jsem tak chud, tak malý a nicotný, že jsem konečně přestal vidět sebe a spatřil skutečné lidi.

V té chvíli, ač se to zdá neuvěřitelné, nový, dosud nepoznaný mír obestřel mou bolavou hlavu. Nebyl utkán z omamných mrákot, ani z prachu a plísňě zapomnění, nebyl to mír našeho domu. Jako by ses probíral z agonie. Jako by dosud nevzešlo jítro. Jako by úsměv ještě nesžehl nedávné slzy. Jako by se v šedivém nečasu chvěl první příslib slunce. Takový to byl mír! V jeho útrpných poduškách jsem se zaposlouchal do vzdálených melodií odváděných slov a v jeho svítání jsem začínal rozeznávat drahé tváře bližních.

Byl jsem tak chud, že jsem přestal být sám.

Ještě jsme leželi, když ti dva k nám vpadli. Heda a Ervín. Zvedli jsme se na svých ložích a mlčky, bez úsměvu hleděli jim do tváří. A oni stáli krok od prahu, plaší, bojácní, zmatení. Shledali jsme se, jako se shledávají pozůstalí v domě smutku. Nepřivítali jsme je a oni nás nepozdravili. Napětí nejistoty a ostychu trvalo nekonečně dlouho. Přerušil je konečně Jindřich:

„To je divné, tuze divné, scházíme-li se všichni čtyři mimo náš dům!“

Znělo to spíše útrpně než výsměšně.

„Posadte se. Snídali jste? My včera celý den nejedli, zapomněli jsme. Uvařím čaj!“

„Já se o vás tolik bála!“

Řekla to naše nepřístupná sestra? Nebo kdosi cizí jejími ústy? Hediny ruce, nezvyklé zahálce, křepčily před tělem, chtěly něco uchopit, něčeho se zachytit, ale ostýchaly se. A také Ervín v tom rozpačitém postoji, otáčeje nervózně v pokrčené pravici kloboukem, který se zdráhal odložit, vypadl zřejmě ze své úlohy.

„Vidíš, Emile,“ zašeptal mi do ucha uštěpačně Jindřich, „oni měli o nás strach!“

„Jindřichu, slyším tě, nemluv tak, kdybys věděl!“

„Hoši, mějte rozum,“ prosí pokorně Ervín, „a nehleďte na mne a na Hedu jako na vetřelce!“

„Chtěla jsem...“

Ti dva překotně hovoří, není jim rozumět. Vypadají naprosto jinak než doma, mají oba nové šaty, které jsem na nich nikdy neviděl, a pořád ještě neusedají. Neplísň nás, nevyčítají, kdepak! Ne náš, ale jejich hlas zní provinile. A jenom málokterou větu dopovědí.

Co prý se s námi děje? Převrátili jsme dům vzhůru nohama. Kláru nemohli zadržet, nikdo neví, kam odjela. Teta Bedřiška tuší katastrofu, stále se ptá po mně a po Kláře. Nedovedou ji uklidnit. Včera večer přišel Maxa a z jeho řeči šla hrůza. Nepomůže-li prý ihned někdo Jindřichovi, že si snad něco udělá. A za mne prý Maxa také neručí. Nic určitého z něho nedostali, prý asi Jindřich potřebuje peněz, a je tedy třeba stůj co stůj je sehnat. Čekali, že se v noci vrátím, čekali na mne do jedné hodiny,

ani Heda, ani Ervín nešli spat. A hned časně ráno si najali auto a teď jsou tady. Za mák nám nerozumějí a Ervín by jenom rád Jindřicha i mne přesvědčil, že nikomu nikdy nechtěl život ztížit, právě naopak! A má-li snad vinu na tom, co se stalo mezi mnou a Klárou, tedy mě prosí (slyšte!) o prominutí! Lituje toho!

„Posadte se už jednou! My se s Emilem zatím ustrojíme.“

„Já si umínila,“ vyrazí ze sebe exaltovaně Heda, jako by chtěla osočit kohosi nepřítomného, „že vám povím pravdu, jestliže vás oba najdu!“

Už i Ervín je překvapen Hediným vzezřením. Naše sestra vkládá do svých prudkých gest a zalykavých slov jakousi žalobnou a horoucí zanícenost. Jako by blouznila.

„Čekala jsi, že nás oba najdeš s prostřelenými lebkami?“

„Přestaň, Jindřichu!“

Konečně sedí Ervín a Heda u stolu. My se zatím myjeme a strojíme. Sedí na krajíčku židle. Ervín dosud drmolí v prstech klobouk. Jakási zamlčená zpráva visí ve vzduchu. Pozorujeme se navzájem po očku. Netrpělivě k nim přisedám. Jindřich v koutě vaří čaj. Co si dovíme, co si významného se přihodí. I já to větrím. Z Jindřichova hlasu padá tíž, celé balvany z něho padají. Je nápadně hovorný, jako vždy, když chystá překvapení. Pozoruje, co ostatní dosud nevidí?

„Vzpomínáte si, kdy jsme se takhle svorně sešli všichni čtyři mimo náš dům naposledy? Asi před dvaceti lety. U nás na zahradě. V chalupě, kterou jsem sbil z beden. Teta Bedřiška o svých narozeninách na ty mé chalupy vzpomínala. Tam jsme měli také kulatý stůl, tam ještě neseděl Ervín v čele. Teď také nesedíš v čele, poslouvejte, děti (děti!), to není náhodou!“

„Jindřichu, nech čaje, pojď sem, já si umínila, že řeknu všechno!“

Je rozčuchaná, pramen vlasů jí sklouzl na rameno.

„Víš, ty si klidně můžeš vzít z mého věna, kolik chceš, ty také, Emile, potřebuješ-li peněz, budu šťastna, protože ty peníze nejsou vlastně mé!“

„A čím jsou?“ ptá se Jindřich. „Aby ti, Hedičko, mezi námi, v hlavě nepřeskočilo!“

„Povím vám to, ale nekřičte na mne! Ty peníze patří nám čtyřem! Tatínek si to aspoň přál! A dům patří také nám všem — podle tatínkova přání. Víím, co stojí na tom papíře, který nechce Ervín ukázat.“

„Jak to víš?“ ptá se zimničně Ervín a hledá po všech kapsách šátek.

„Protože, nekřičte na mne, prosím vás, už se proto tolik let trápím, já jsem... tu závěť našla, není to vlastně závěť, tatínek tam píše — umím to z paměti: *Mé děti učiní dobře, poslechnou-li mne. Nicméně nejsou nuceny splnit toto mé přání. Radím jim, aby po mé smrti pokládaly vše, co mi náleží a co mi kdy náleželo, tedy i peníze, které jsem někomu z nich již daroval, za svůj společný majetek.* Pak tam ještě svou radu tatínek zdůvodňuje, ale tuze učeně a nejasně.“

„Proč se celá klepeš? Nechápu, oč jde!“

„Počkej, Jindřichu, našla jsem ten list ještě za otcova života, krátce před jeho smrtí, bála jsem se, prosím vás, jenom nekřičte, bála jsem se, že byste mi nedovolili ponechat si mé věno celé, měla jsem tehdy známost, chtěla jsem se vdát, on potřeboval peněz, hodně peněz — a proto jsem tu závěť schovala na půdu. Tam ji také teta Bedřiška po letech našla. Ale ty peníze nebyly požehnané, my jsme se rozešli... už nemohu dál nic povídat, nekřičte na mne, prosím vás!“

„Co bychom křičeli? Poslouchej, Ervine, proč jsi nám všechno zatajil, když ta závěť — nebo jak tomu mám říkat — byla podruhé objevena tetou Bedřiškou? A čím jsi tetu postrašil, že i ona mlčela?“

„Kvůli Hedě! Já sám teď poslouchám jako blázen, neměl jsem ponětí, co Heda provedla! Zdálo se mi to nespravedlivé přání. Především k Hedě nespravedlivé, byl jsem přesvědčen, že byste tatínka kritizovali. A ostatně bylo pozdě. Co se na mne tak díváš? Nebál jsem se o dům, snad si myslíš, že jsem vás chtěl... Bylo to přece nespravedlivé přání, nesplnitelné, ukáží vám je, je také docela pomateně stylizováno, není to žádný testament, kus hadru, pohozeného na půdě mezi všemi možnými neřády. Co si vlastně o mně myslíte?“

Byl to poslední pokus o vzpouru proti našemu otci. Tentokrát se vzbouřil — kdo by se toho byl nadál? — Ervín. V té chvíli nám však již stál Richard Adler po boku. Všichni jsme vycítili, že nyní nejde o testament, nýbrž o předlouhou cestu našeho otce, o onu cestu, kterou jsme měli jít za ním. Na jejím začátku jsou staré, studené příkazy a na jejím konci je — láska.

Jindřich sešpulil rty do oválku:

„Fjiiíííí! Tohle jsou noviny! Proto tedy chtěla teta, abychom nejdříve prohlásili, že souhlasíme s prodejem domu! Ty jsi, Ervíne, prapodivně tatínka poslouchal! Nesměli jsme znát pravdu, aby ti nespadol hřebínek! Sed, nevyčítám ti to, nemáme si co vyčítat! On nám v ničem nebránil. Nechal nám dokonce na vůli, chceme-li ho zradit. Teď vidím, že asi k tomu měl své důvody. Počkej, Ervíne, nech mě mluvit, mně se dnes chce řečnit! Ty sám tatínka kritizuješ, povídáš, že to bylo nespravedlivé a pomatené přání! To bylo, holenku, náramně moudré přání! Zamyšlil se nad ním a naskočí ti husí kůže, když si uvědomíš, že tenhle jediný napsaný odkaz je jenom zlomkem, setinou tatínkova odkazu nepsaného. Hedo, neplač, utři si nos, mám dojem, že není důvodu k pláči! Čaj je hotov, pomoz mi nalévat! Hrnečky jsou tady ve skřínce, nevím, jsou-li tam čtyři. Jsou? Sláva! Emile, vytáhni záclony, mně se všecko zdá, že je už mohu vytáhnout. Ervíne, je ti špatně? To přejde! Můžeš zůstat dále strážcem tatínkova dědictví. Ale musíme začít znovu! Emile, tobě je zatím všechno jedno — vid? Promluv také slovíčko! Nebýt tebe, nebyli bychom se tady sešli. Kdyby chtěl někdo psát dějiny našeho rodu, tuhle schůzku nesmí vynechat! Víte co, děti, odložme na chvíli generální rozpravu. Tady je koňak a kalíšky, kalíšků mám dost! Nejdříve si přitukneme. Na tatínkovu památku. Na tu pravou! Hezky jsme ji za třináct let zfalšovali! Nedívejte se mi moc do očí, mám z vás nejčernější svědomí! Na tatínkovu památku, děti! Vstaňte! Dopít! Tak! A teď si teprve můžeme všechno, všečičko povědět! Ty pořád ještě nic nechápeš, Emile?“

Do Jindřichova bytu již přes hodinu vniká uvolněným oknem světlo na zlatých pásech slunce. Prach tančí v dlouhém hranolu

nad stolem. Ležím na pohovce a pozoruji své sourozence. Je mi u nich lépe. Ervín se ještě tváří kysele nad společným hroblem starých lží a pokrytectví. Ale už i on podléhá Jindřichovu nadšení. Zapaluje si doutník, připaluje Jindřichovi, cosi spolu počítají, patnáct tisíc, dvacet tisíc, třicet tisíc, prý to půjde. Heda nevydrží sedět, obchází kolem nich.

„Čemu se směješ pod vousy?“

„Copak mám vousy?“

Zavírám prudce oči. Jsem dosud příliš lítostivý.

„Dám ti pod hlavu ještě jeden polštář, nechceš?“

Heda se nade mnou naklání. Komu teď posloužit? Komu prospět? Je zmatena z dlouhotrvající nečinnosti a já jsem také zmaten, protože ji nevidím v jejím vyčítavém chvatu. Zvedám se. Jsem omámen. Nový nával staré bolesti mě zaslepuje. Připadá mi, že se mne nedotklo nic z toho, co se tu právě přihodilo. Viděl jsem a slyšel jsem — dohodli se. Podali si ruce. Co ještě? Bůh s nimi! Dům bude prodán, Jindřich dostane peníze, odstěhuje se z Radechova, Ervín i Heda již zhruba vědí, co ho potkalo, obcházejí po špičkách nepříjemné otázky, zacházejí s Jindřichem jako s těžkým pacientem, on trochu na to hřeší — ale co já? Co já? Chtěl bych ven! Vidět lidi! Lidi a zase lidi!

„Hedo, pojd se mnou!“

„Kam?“

„Prohlédnout si Radechov.“

„Ale vraťte se brzy, auto na nás tady čeká už celou věčnost!“

Stoupáme úzkou pěšinkou na okraji lučinatého srázu. Vesničané nás okukují. Vrásčité babičky, děti, husopasky, „hija-hej!“ huláká odkudsi mohutný chlapský hlas, před námi vroubí obzor křivolaký pruh lesů, pod námi zeje obří údolí s vesnicemi, rybníky a se stovkami barevných obdélníků.

„Tys mi asi chtěl ještě něco povědět, Emile!“

„Ano. Pokládáš to, co se stalo, za šťastný konec?“

„Nevím. Je mi mnohem lehčeji. Mám rozvázaný jazyk, všichni smíme teď mluvit, o čem chceme. Šťastný konec! Dívám-li se za sebe, vidím, že jsem nikdy nepoznala, když některé údobí šťastně skončilo. Co ty teď uděláš?“

„Vrátím se ke Kláře!“

„Kde ji najdeš?“

„U některé z jejích tet. Má jen tři, nebudu tedy dlouho hledat!“

„Smím se tě zeptat — vidíš, že se tě vyptávám co nejméně — vrátíš se k ní rád?“

„Co bych si bez ní počal?“

„To není odpověď na mou otázku! Ale nevádí! Nezdá se ti, že jsem na tom hůř než ty? Já nemám nikoho kromě tety a vás. A přece, počínajíc dneškem — nereptám!“

„Ani já nereptám. Nejsme sami. Napříště nikdy a nikde nemusíme být sami. Jde ještě o to, abychom se z toho uměli radovat. Hedo, Jindřich patrně půjde do Grafova sanatoria. Mohl by tě vzít k sobě. Když jsme dnes připíjeli na tatínkovu památku, vzpomněl jsem si, že jednoho významného dne přišla k našemu otci jeho sestra a zůstala u něho.“

„Já bych také ráda zůstala u Jindřicha. Ale kdo by se staral o tetu?“

„Růžena a Ervín. A my všichni. Nyní se teprve o ni můžeme náležitě starat. I na dálku. Budeme častěji přijíždět. Snad se dočká, jistě se toho dočká, že budeme spokojenější než dosud!“

„Promluv o tom s Jindřichem a s Ervínem. Šla bych velmi ráda. Jsem ti vděčna za ten nápad. Emile, já myslím, že je to přece jenom šťastný konec!“

„Hedo!“

„Co je?“

„Prosím tě, jak se jmenoval ten člověk, pro kterého jsi schovala...?“

„Musím o tom ještě mluvit?“

„Nemusíš, odpověz mi jenom ano nebo ne: Jmenoval se Pelikán? Kapitán Pelikán?“

Udiveně si mě prohlíží. Rozšiřují se jí tváře i zorničky. Najednou spráskne ruce a hlasitě se směje:

„Ty myslíš toho s kotletami?“

Je všescka rozveselena. Nadouvá tváře a kreslí na mém obličejí ukazováčkem obrovské kotlety, jež mají dosahovat až k ústům a jsou dole zakřiveny. Potom tleská a směje se.

„Ty ses zbláznil, Emile! Ten směšný hadroš za mnou sice chodil, ale dovedeš si mě představit vedle něho? Jak jsi na něho přišel? Pamatuješ se vůbec na Pelikána? Víš snad, kde teď je a co dělá? Já už o něm neslyšela věky! Jak tě mohlo napadnout, že já a on...? Řeknu to jako Růžena: To je dobré!“

„Hedičko, prosím tě, zastav se na okamžik! Utíkáme moc prudce. Mám asi špatné srdce. A budeme musít za chvíli zpátky. Hedo, zažila jsi už zázrak? Ne? Teta Bedřiška říká, že stačí někdy udělat první krok. Víš, první krok — a pak se dočkáš zázraků. Mně se právě cosi takového přihodilo!“

„Zdá se mi — odpusť, já tě neposlouchala — podívej se, máš lepší oči, nejdou tamhle Ervín s Jindřichem? Ano, jsou to oni, hledají nás! Zapískej na ně! Umíš ještě pískat náš signál? Já ano, hned bych zapískala, škoda, že už jsem tak stará!“

„Hedo, nevrátím se s vámi do Starkova! Půjdu odtud večer pěšky do Skaličky, stihnu tam noční vlak a pojedu za Klárou. Co jsem ti chtěl říci, dokud jsme ještě sami? Pozdravuj tetu Bedřišku, uklidni ji, všechno se k dobrému obrátilo — do slova a do písmene podle mé planety — teta ti uvěří, ona všechno přečte člověku z tváře. Řekni jí, že zase brzy přijedu, že se těším! Snad také uvidíš Maxu. Vyříd' mu, že dostane ode mne dlouhý dopis. Na deset stránek. Potom ještě — na tohle nezapomeň — že on je stále na svém pravém místě! Ať mi věří. Na svém pravém místě! A ať navštíví doktora Martince! Jakmile přijedu do Starkova, navštívím ho také. Nezapomeň! Tohle všechno mu řekni! Tobě budu, Hedo, psát nejdříve. Pošleš za mnou kufr, nevím ještě kam, nevím, kde najdu Kláru.“

Bylo již dlouho po desáté hodině večerní, když jsem ve Skaličce nastoupil do vlaku. Bez zavazadel. Podobal jsem se tuláku, měl jsem na sobě prach a bláto dlouhých cest. Stál jsem v chodbičce u okna. Tisíce jisker sršelo v ohnivém splavu. Sledoval jsem je, jak zapadají do oceánu tmy.

Kdosi mi položil ruku na rameno — tak měkce, že jsem ji sotva ucítil. Ohlédl jsem se.

„Jakube! Kam jedeš?“

„Domů! Zpátky, odkud jsem přišel!“

Hledíme pátravě na sebe, jsme smutni, tisknu mu dlouho ruce. On sám, jak si vzpomínáte, nikdy dlaň nestiskne. Jakub sbírá síly k těžké otázce:

„Tobě už o mně Maxa všechno řekl?“

„Řekl!“

Dosud držím jeho mrtvou dlaň. A teď zvláště silně ji tisknu.

Pokyvuje hlavou, pohybuje rty a rytmicky se kolébá na široce rozkročených nohou. Mne se neptá, kam jedu. Díváme se oba ven. Na hranicích tmy se rodí a hasnou jiskry. Jakub cosi mumlá. Jednu jedinou větu. Opakuje ji. Znovu a znovu: *Zerok chitre leavire a-ikurej koe.*

„Co to broukáš?“

„Přísluví z talmudu. Můžeš si je přeložit třeba takhle: Hod' větev do vzduchu, vrátí se vždy k svým kořenům!“

A tak se jedné květnové noci vracejí podle přísloví talmudu dva židé na svá pravá místa. Ten z nich, o němž jsem vám nejvíc vypravoval, se vrací sice kajícím, ale je ještě příliš slabý, aby nelitoval, že všechny cesty byly marné kromě jediné.

Komentář

I/ EGON HOSTOVSKÝ: SPISOVATEL VE 20. STOLETÍ

Egon Hostovský prožil celý život ve 20. století. Ve století, ve kterém nejprve vyvrcholily tendence předchozí éry, aby se následně přelily do groteskně hrůzných transformací — romantická touha po svobodě do podoby apokalyptických revolucí, rozmach průmyslové výroby do podoby mechanického, „průmyslového“ vyvražďování celých národů. Zároveň ale ve století, v jehož průběhu se před člověkem otevřely nové možnosti a nové cesty — směrem do lidského nitra i směrem do kosmu. Převratnost událostí otřásla i postavením intelektuála či umělce, vzdělaného a vnímavého muže na horizontu společnosti. Ztrácí postavení iniciátora a vykladače změn a mění se v pouhého registrátora a svědka dění. Aby však dostál alespoň této roli, musí splnit dvě obtížné podmínky: musí si uchovat svědomí (proto se umělci a myslitelé 20. století tak často obsedantně vracejí ke svým traumatům a důmyslně hledají ospravedlnění svých selhání) a musí si zachovat život (proto se před člověkem této doby cesta úniku či exilu stále zřetelněji rýsuje jako jedna z osudových možností). Životní úděl a dílo Egona Hostovského jsou v naznačené perspektivě jedinečným, ale současně i jedním z nejtypičtějších výrazů rozporuplnosti 20. století v české kultuře.

Narodil se roku 1908 v Hronově jako poslední, osmé dítě v rodině málo úspěšného židovského podnikatele, spolumajitele textilní továrny. Publikovat začal už jako šestnáctiletý v průběhu gymnaziálních

studií v Náchodě (1919–1927), a ve vydávání knih pokračoval i jako student pražské filozofické fakulty (1927–1930). Ve třicátých letech se živil také jako nakladatelský redaktor a lektor. Ačkoli nepocházel z umělecky založené rodiny, mezi jeho příbuzné patřili hned dva známí literáti — slavný rakouský prozaik Stefan Zweig (1881–1942)¹ a literární historik a kritik Pavel Fraenkl (1904–1985). Během pražských studií bydlel v podnájmu se spolužákem z Náchoda, budoucím literárním vědcem Václavem Černým, a velmi rychle zapadl do literárního prostředí.² V roce 1937 vstoupil do služeb ministerstva zahraničí. Když ho v roce 1939 na přednáškovém turné v Belgii u příležitosti vydání prvních překladů jeho knih zastihla zpráva o okupaci Československa, rozhodl se pro emigraci. Na víc než půl roku pak uvázl v Lisabonu, kde poznal další osobnosti české kultury (Rudolf Firkušný, Hugo Haas, Adolf Hoffmeister). Od roku 1941 byl úředníkem na československém konzulátu v New Yorku. Po návratu do Prahy v roce 1946 působil opět na ministerstvu zahraničí, po únorovém převratu v roce 1948 na velvyslanectví v Norsku, krátce i jako chargé d'affaires. Brzy však na svůj post rezignoval a od roku 1950 žil trvale v USA. Pracoval jako učitel a novinář, byl poradcem knihovny Kongresu pro evropské literatury a redaktorem Svobodné Evropy. Celkem třikrát se oženil (poprvé už před válkou). Do Evropy se vracel jen výjimečně (Skandinávie, Francie), uprostřed šedesátých let se pokusil usadit s rodinou v Dánsku. Plánovanou cestu do Československa v roce 1968 už neuskutečnil. Zemřel v květnu 1973.

Nebylo by třeba těchto biografických informací, kdyby bylo možné mezi spisovatelovým životem a dílem vést zřetelnou hranici. Tu však v případě Hostovského narysovat nelze. V jeho románech se objevují celé věty z děl jiných autorů,³ ve jménech postav rezonují jména literárních i osobních přátel, a především protagonisté jeho próz věrně sledují spisovatelovu vlastní životní cestu. Hrdinové Hostovského prvních novel se obtížně vyrovnávají s traumaty, s nimiž se v mladých letech potýkal sám autor, ať to byl židovský původ (*Ghetto*

1 Hostovský se jako překladatel podílel na výboru z jeho próz *Dobrodružství života* (1931).

2 „Měl opravdový dar tmelivé družnosti, byl v Praze dva měsíce a už se znal s Horou, Olbrachtem, Norem [...]“ (Václav Černý: *Paměti I.*, Brno, Atlantis 1994, s. 194); mezi Hostovského přátele patřili i Čep, Halas, Hrubín, Seifert nebo Zahradníček.

3 Těsnivé pocity protagonisty své válečné novely *Úkryt* např. Hostovský vyjadřuje prostřednictvím závěrečné sentence z Čepovy povídky Jakub Kratochvíl (*Letnice*, 1932): „Ale nám se svírá dech ode dne ke dni a prostor duše i těla se nám úží v rakev“.

v nich, 1928), nebo válečné dětství (*Danajský dar*, 1930). Námětem následujících knih jsou pak osobnější krize mladých mužů, kariérní (*Ztracený stín*, 1931) i vztahové (*Případ profesora Körnera*, 1932). Návratem do dětství a do kulís rodného kraje (*Černá tlupa*, 1933) začíná nová etapa rekapitulace vlastního života, která pokračuje přes pubertálního protagonistu *Žháře* (1935) k Emilu Adlerovi, jenž v *Domě bez pána* (1937) teprve na prahu Kristových let zdráhavě přijímá odpovědnost za svůj život. Archivář Ondřej z románu *Sedmkrát v hlavní úloze* (1942) ještě zoufale hledá orientaci v chaosu předválečných měsíců v Praze, protagonista válečného *Úkrytu* (1943) už směr nalezl: stejně jako sám Hostovský prchá okupovanou Francií na jih, do Španělska. Obdobně je situován i povídkový soubor *Listy z vyhnanství* (1941). Bloudění doktora Marka newyorskými ulicemi v románu *Cizinec hledá byt* (1947) je především podobenstvím o marném hledání domova; i v této próze však rezonují zážitky z doby spisovatelovy první emigrace. Osudy úředníka ministerstva zahraničí Brunnera z románu *Nezvěstný* (v anglickém překladu 1952, česky 1955) se bezprostředně opírají o události února 1948 v Praze, jak je prožil sám spisovatel.⁴ Do následujících románů, do *Půlnočního pacienta* (v anglickém překladu 1954, česky 1959) a *Dobročinného večírku* (v anglickém překladu 1957, česky 1958), se zase promítly trpké zkušenosti poúnorového emigranta v USA. Celá Hostovského životní empirie i peripetie jeho osudu jsou potom koncentrovány v postavě spisovatele Bareše v jeho vrcholném románu *Všeobecné spiknutí* (v anglickém překladu 1961, česky 1969). S výjimkou několika spíše symbolicky laděných povídek souborů *Cesty k pokladům* (1934), *Tři starci* (1938) a *Osamělí buřiči* (1948) a snad i dvou pozdních novel (*Tři noci*, 1964; *Epidemie*, 1972) přitom zůstává Hostovského hrdina stále stejný: neurotický chlapec či mladík, přecitlivěle reagující na domnělé i skutečné krivdy, jenž postupně dorůstá do podoby vzdělaného a poněkud naivního intelektuála (lékaře, úředníka, profesora, spisovatele), sráženého především vlastní neschopností porozumět světu. Tohoto svého „univerzálního protagonistu“ vybavil Hostovský i shodnými povahovými rysy, které snad mohou budít soucit, ale jen málo sympatií: charakterizuje ho přepjatost, popudlivost, svárliвість, někdy i zbabělost a žárlivost; jeho nejistota a neurastenien

4 „Hostovský tu prostě líčí události, které ho přinutily k jeho druhému exilu, ale současně nostalgicky vzpomíná na tu krátkou dobu, kterou po návratu z Ameriky strávil doma“ (rozhovor s Olgou Hostovskou, in Vladimír Papoušek: *Žalmy z Petfeldu*, Praha, Akropolis 2012, s. 158).

mohou časem nabýt rysů skutečné duševní nemoci. Konstantou jsou i přetrvávající citová zranění z minulosti a přítomná, fatální hrozba války, která už dospělého muže přiměje nejprve k útěku a potom k váhavému hledání nového domova v cizině. Ústřední postavy Hostovského románů tak skládají jeden společný životopis, v němž v neobvyklé míře rezonují osudové události života jejich autora.

Nešťastní spisovatelovi hrdinové se cítí ohroženi ze všech směrů a sfér skutečnosti: politickým děním, které může kdykoli převrátit jejich životy, přáteli, kteří je mohou zradit, i sebou samými, neboť jsou si dobře vědomi své nedostatečnosti. Téměř vždy je přítom tato hrozba koncentrována do postavy démonického protivníka nebo ohrožující síly, která ovládá jejich životy. To je druhá konstanta Hostovského próz. V raných novelách bývá takový zlovolný protivník především personifikací protagonistova diskriminujícího postižení (např. obchodník Káren, který v *Ghettu v nich* dohání hrdinova otce k šílenství připomínkami jeho židovského původu). Imaginární dvojník, který se zjevuje vyděračí Baškovi ve *Ztraceném stínu*, mu připomíná již jen jeho vlastní morální selhání. Ještě nehmotnějších podob nabývá hrozba v následujících románech: loupeživá „černá tlupa“ je jen smyšlenkou fantazírujícího dítěte, a přece děsí celý kraj. Stejně neskutečný je „žhář“, iluze stvořená pubertálním Kamilem, která po několik týdnů terorizuje pohraniční městečko. V *Domě bez pána* zaujímá roli takové určující postavy absentující a nezbadatelný pán domu. Zemřelý otec, který vahou svého odkazu po léta drtí slabé potomky, neschopné vymknout se jeho autoritě. V prózách, které vznikaly za světové války, je potom hrdinův antagonist obdobně nejednoznačný: záleží pouze na protagonistovi samém, zda se mu vzepře, nebo najde dost odvahy či pošetilosti, aby se řídil jeho pokyny. Jak ale poznat, jestli jsou lichočky, jimiž spisovatel Kavalský v románu *Sedmkrát v hlavní úloze* omamuje kroužek svých trabantů, míněny vážně? Jak poznat, jestli se naděje, kterou přináší v Paříži uvízlým utečencům tajemný Georg Rindt (povídka *Záhadný posel, Listy z vyhnanství*), opírá o něco víc než o plané sliby? A jak poznat, jestli je tajemný Pavel Král, o němž se v románu *Nezvěstný* pouze hovoří, ale který je prý schopen získat si důvěru ministra Masaryka stejně jako komíníka Pazderky, pouhý šarlatán nebo poslední spravedlivý? Jen hrdinové románů *Úkryt a Cizinec hledá byt* se za svůdnými hlasy, jejichž nositele nikdy neviděli, opravdu vydávají. Oba však umírají.

Ani *Půlnoční pacient* Alfons v ordinaci psychiatra Malíka není ničím víc než transformací tohoto typu, dvojnickou projekcí hrdinových

úzkostí („Bude se mi po vás stýskat. Vždyť jsem se setkal sám se sebou!“, říká mu Malík při loučení). Jako tajemný návštěvník, který v noci zvoní na dveře newyorského bytu, se potom tento oponent naposledy osobně ohlašuje v románu *Tři noci*. Spisovatel Bareš (*Všeobecné spiknutí*) a pohřební zřízenec Martin (*Epidemie*) se už potýkají s poslední, rozptýlenou podobou svého protivníka: se spiknutím proti jednotlivci, které nepozorovaně prostoupilo celý svět.

Egon Hostovský tedy svým čtenářům ve stále stejné konfiguraci ústředních postav vypravuje stále znovu i stejný příběh: příběh o slabém muži, který prohrává v boji s démony vnitřního i vnějšího světa, příběh o člověku, který se marně pokouší uchránit jedinečnost svého rozumu a srdce v monstrózním světě velkých idejí, ve kterém jedinečnost ztratila smysl. Je to základní příběh člověka 20. století. Jeho antihrdinský mýtus.

Jestliže spisovatel ve svých románech vypravuje jen kapitoly jediného lidského příběhu, neznamená to, že ho vypravuje také stejným způsobem. Když ve svých pamětech *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině* vzpomíná Hostovský na otřes, který pro něj už v dětských letech znamenala četba Dostojevského, pochopíme, kde mají původ patetické vyznavačské monology a křečovitá gesta hrdinů jeho juvenilí. Na počátku třicátých let se potom ocitá v čele nastupující vlny psychologického románu, totiž jeho české varianty, která je vlastně jen tradičním románem společenským, prohloubeným o moderní introspektivní a analytické postupy. Ani tady však není vždy původní: vždyť např. *Případ profesora Körnera* je jen o málo víc než varianta Olbrachtova románu *Žalář nejtemnější* (1916). S Olbrachtem pak Hostovského v průběhu třicátých let pojí i postupný příklon k lyricky obraznému vyprávění tragických lidských osudů. Typ této tzv. baladické prózy reprezentují v jeho tvorbě především *Černá tlupa* a *Žhář*. Jsou-li rané Hostovského romány někdy spojovány s širou chápáním expresionismem,⁵ v souvislosti s tvorbou válečných let bývá stejně často připomínán existencialismus. Spíše než o programovou snahu přiblížit se těmto v českém prostředí nikdy plně neetablovaným tendencím tu však jde o příbuznost danou tematicky,

5 Hostovského raná tvorba dobře souzní např. s obecnou charakteristikou expresionismu J. Chalupceckého: „[...] exaltované uchvácení nekontrolovatelnými hlubinnými silami citovosti a pudovosti. [...] Druhým, stejně důležitým rysem expresionismu je apokalyptický pocit konce evropské civilizace“ (Jindřich Chalupcecký: *Expresionisté*, Praha, Torst 1992, s. 197). V případě jiných, historicky adekvátnějších definic, jsou však tyto relace už méně zřetelné.

o potřebu adekvátně reagovat na stejné časové podněty, o podobně prožívaná omezení a traumata v čase dvou světových válek. Poválečnou Hostovského tvorbu pak charakterizuje nápadný důraz na kompozici románových textů. Projevuje se na jedné straně využíváním postupů a motivů nových populárních žánrů, detektivního a špiónážního románu (především v *Nezvěstném* a *Půlnočním pacientovi*),⁶ na straně druhé zaujetím metodami experimentální prózy, nejlépe schopnými postihnout absurdní situaci člověka uprostřed odlidštěného moderního světa. O to se autor pokoušel jak v široce založených obrazech společenského panoptika (*Dobročinný večírek*), někdy opřených jen o vratké vědomí protagonisty (*Všeobecné spiknutí*), tak prostřednictvím jednoduchých, ale účinných románových metafor (*Cizinec hledá byt, Tři noci*).⁷

Zjevná receptivnost a snadná napodobivost se nikdy nestaly Hostovskému omezením, naopak, spisovatel je dokázal proměnit ve východiska svého hledání. Kolonku „psychologická próza“, kterou mu už ve třicátých letech vyhradili někteří recenzenti, daleko přesáhl směrem k jedinečné výpovědi o moderním světě, pro kterou žádné kolonky neexistují. A právě díky této permanentní otevřenosti novým podnětům a pohledům můžeme v jeho díle vyčíst i předzvěsti hrozeb, které ohrožují člověka pozdního dvacátého a počínajícího jednadvacátého století.

Specifickou perspektivu však Hostovského pohledu dodává především zmnožená, osobní i rodová, zkušenost exilu. Ačkoli z ní neucínil východisko jedinečně osobního prožitku světa jako např. Bertolt Brecht, neoslabil ji ani sentimentem jako např. Ivan Bunin. Přijal ji jako nezmenitelný fakt, jako úkol, se kterým je nutno se stále znovu vypořádávat. Prózy, které jsme vybrali do našeho svazku, představují krajní meze tohoto poměřování: Úředník Emil Adler z *Domu bez pána* je poután závazky rodinnými i rodovými a marně touží po cestě do ciziny, kde doufá nalézt sám sebe. Psychiatr Arnošt Malík z *Půlnočního pacienta* naopak v cizině je a ve vzpomínkách se vrací k domovu,

6 V souvislosti s těmito romány bývá někdy neprůkazně zmiňován vliv Hostovského laskavého protektora, anglického spisovatele Grahama Greena (1904–1991).

7 Proměny Hostovského díla by ovšem bylo možné popsat i na základě jiných, více imanentních kategorií. Od počátku ho např. charakterizují tři výrazně vyprofilované sféry: oblast niterného sebeprožívání, okruh rodiny a přátel a nejširší sféra, která zahrnuje i vzdálené politické a společenské dění. Jestliže ale v počátcích jeho tvorby stojí v centru pozornosti volumen lidského těla a duše, později se autorův zájem přesouvá k narušeným mezilidským vztahům a nakonec k patologické konfiguraci celého světa.

ve kterém kdysi sám sebe ztratil. Tato paradoxní transkonfigurace, toto osudové předpodstatnění skutečnosti je i vahadlem Hostovského života a díla.

II/ DŮM BEZ PÁNA

Román *Dům bez pána* (1937) přijala kritika s respektem jako dílo autora už etablovaného a jako vyvrcholení řady próz (spolu s předchozí *Černou tlupou a Žhářem*), v nichž se spisovatel vracel do venkovského kraje svého dětství a do kulís rodného pohraničního městečka. Okouzlené nadšení, s nímž byl přivítán předchozí *Žhář*, v roce 1936 oceněný státní cenou, ovšem vystřídal snahy o analytičtější pohled, o hlubší postížení specifik autorova jazyka a stylu. Vesměs byla oceňována neobvyklost Hostovského zobrazování přírody, která se jeví jako rozplývavá, pohybná, odhmotnělá, a je celkem bezvýznamné, jestli kritici v tomto smyslu píšou o „lyrickém temnosvitu“ (Arne Novák), „stříbřitém šerosvitu“ (Karel Sezima) nebo prostě o „odhmotnělé světelnosti“ (A. M. Piša).⁸ Dojem neuchopitelnosti je dán tím, že protagonista do přírodního světa vlastně nevstupuje, vnímá ho prostřednictvím panoramatických pohledů do výšin nebo a do okolních kopců, jejichž přítomnost si jako městský návštěvník stále uvědomuje. Sama příroda s ním potom rozmlouvá prostřednictvím náhodných meteorologických úkazů („klamná světelná mlha“ apod.) a nehmotných smyslových jevů (sluneční paprsky, ptačí křik, vůně bezu a větru). Na této prchavé bázi⁹ probíhá komunikace, kterou i hrdina reflektuje jen zpola: dálka se před ním otevírá jako prostor touhy a naděje na životní změnu, polední bezvětrí vyvolává pocit mdlobné-

8 Bibliografické údaje k recenzím románu, na něž odkazujeme v této kapitole, uvádíme v následujícím přehledu: Václav Černý: Průhled do nové prózy, *Kritický měsíčník* 1, 1938, č. 1, s. 33–37; Pavel Fraenkl: Egon Hostovský: *Dům bez pána*, *Naše doba* 45, 1937–1938, s. 439–440; František Götz: Nový román Egona Hostovského, *Národní osvobození* 14, 23. 9. 1937, s. 6; Josef Hora: *Dům bez pána*, *Panorama* 15, 1937, č. 7, s. 199–200; Arne Novák: Vždy ke svým kořenům, *Lidové noviny* 45, 26. 9. 1937, s. 9; Antonín Matěj Piša: Nový román Hostovského, *Právo lidu* 46, 9. 10. 1937, s. 8; Václav Renč: *Dům bez pána* Egona Hostovského, *Rozhledy po literatuře a umění* 6, 1937, č. 26, s. 197–198; Josef Rybák: Psychologický román, *Rudé právo* 18, 1. 12. 1937, s. 4; Karel Sezima: Z nové tvorby románové, *Lumír* 64, 1937–1938, č. 3, s. 160–164; Václav Tichý: Egon Hostovský: *Dům bez pána*, *Dělnická osvěta* 23, 1937, č. 8, s. 318–319.

9 „Věci jsou tu vyňaty ze svých poloh hmotných a odevzdány pohybům stínů; předměty i slova tančí klidným vířením neviditelného ducha; barvy jsou setřeny, aby za ně promlouvala vydestilovaná skutečnost“ (Pavel Fraenkl).

Možná budeme chtít pochmurnou skepsi posledních Hostovského románů odmítnout; ale těžko můžeme popřít, že v ní rezonují i naše obavy — úzkost z moci slov, která nás všude obklopují, a strach ze ztráty cesty ke skutečnému bytí. A jestli se nám spisovatelovy představy budou zdát až příliš fantastické, jestli budeme chtít trvat na tom, že kolem nás opravdu není nic, co by přesahovalo naše osudy, potom se ještě jednou vraťme k souvislostem života a díla. Vzpomeňme si, jak zoufale Emil Adler z *Domu bez pána* touží navštívit Lisabon, vysněný prostor svých snů — a připomeňme si, že tři roky po napsání románu jeho autor Egon Hostovský uvázl na útěku před nacisty na dlouhé měsíce právě v Lisabonu. Nebo si vzpomeňme na děsivě přesný popis lehkého záchvatu mozkové mrtvice, který postihne doktora Malíka v *Půlnočním pacientovi* — a připomeňme si, že patnáct let po vydání románu, právě v den svých šedesátých narozenin, prodělal lehkou mozkovou příhodu i sám Hostovský.

V závěru *Domu bez pána* si moudrý Žid Jakub opakuje úsloví z talmudu o tom, že vše, co roste, se také navrácí ke svým kořenům. V *Půlnočním pacientovi* stejnou větu cituje Malíkovi jeho matka. Připomeňme si tedy ještě na závěr, že hned první povídka první Hostovského knihy (*Zavřené dveře*, 1926) se jmenovala Návrat. A že poslední povídka jeho poslední knihy, kterou vydal v Československu před svou emigrací (*Osamělí buřiči*, 1948), nese kupodivu stejné jméno — Návrat.

Snad se tedy i naše kniha stane — v duchu výše naznačených nezbadatelných souvislostí — jedním z kroků na dlouhé cestě návratu Egona Hostovského do české literatury.

V. V.

Ediční poznámka

Svazek próz Egona Hostovského zahrnuje romány *Dům bez pána* (1937) a *Půlnoční pacient* (vydaný nejdříve v anglickém překladu, 1954; první české vydání 1959). Pro přítomnou edici jsme jako výchozí zvolili první vydání těchto textů.

Román *Dům bez pána* vyšel poprvé roku 1937 souběžně ve dvou nakladatelstvích: v Melantrichu (edice Úroda, sv. 93) a v nakladatelství Družstevní práce (edice Živé knihy, sv. 153, s portrétem autora na straně za titulním listem). Obě vydání vycházela ze stejné sazby, přičemž melantrišské bylo označeno jako první, vydání v Družstevní práci jako druhé. Melantrich souhlasil se společným vydáním textu svého kmenového autora pod podmínkou, že Družstevní práce bude svůj náklad expedovat pouze svým členům a neuvede jej na knihkupecký trh.

Novodobé vydání románu *Dům bez pána* připravila editorka Olga Hostovská pro *Spisy Egona Hostovského* (sv. 3, vydaný v nakladatelství ERM, 1994). Vedle běžných edičních úprav uplatnila editorka při přípravě textu k vydání také některé hlubší intervence, a to u jevů, které z jejího pohledu odrážely spíše dobovou jazykovou normu než autorův styl: šlo zejména o nahrazení zastarale znějících genitivních vazeb vazbami s akuzativem (*nepočítá kroky m. nepočítá kroků*) a změnu jmenných tvarů adjektiv v přísudku tvary s dlouhou koncovkou

(*byla zamilovaná m. byla zamilována*). Nestandardní ediční postupy, které ve *Spisech E. H.* ve snaze o přiblížení díla současnému čtenáři uplatňovala editorka Olga Hostovská, jsme se rozhodli neakceptovat.

Román *Půlnoční pacient* v našem svazku zastupuje Hostovského tvorbu v poválečném americkém exilu. Nejprve byl vydán v New Yorku roku 1954 v anglickém překladu Philipa H. Smithe, Jr., s titulem *The Midnight Patient*. Následně vyšel v Británii, Kanadě a Austrálii, dále ve francouzském, italském a japonském překladu. Poprvé česky vyšel až roku 1959 v New Yorku v krajanském nakladatelství Universum Press, které vydáním tohoto románu zahájilo svou činnost. Vše nasvědčuje tomu, že byl text sázen bez jakékoli redakční úpravy (větší množství překlepů, pravopisných chyb a opomenutí, např. v oblasti uvozovek).

K vydání v Československu román připravila redaktorka Irena Zítková z Mladé fronty (edice Kapka, sv. 115, s doslovem Miloše Pohorského, titul plánovaný na konec roku 1969). Vytištěné svazky určené k expedici ale musely zůstat v balících, distribuce byla zakázána a téměř celý náklad byl zničen. Jednotlivé kusy se však ve čtenářském oběhu a ve veřejných knihovnách nacházejí. Při srovnání tohoto, druhého vydání románu s prvním vydáním zjišťujeme větší počet změn. Provedené úpravy textu byly zřejmě vedeny snahou o větší plynulost textu a jeho přiblížení soudobému, živému jazyku. Úpravy zahrnují jak změny ve prospěch textu (opravy porušených míst, odstraňování pleonasmů a výplňkových slov a další běžné redakční úpravy), tak změny, které Hostovského jazyk obrušují (nahrazení genitivních vazeb vazbami akuzativními, změny inverzního slovosledu na slovosled běžnější; výrazné redakce eliminovala slova s neobvyklou hláskovou stavbou, nezvyklé slovní tvary a vazby a zasahovala do autorova slovníku, zejména v případě slov zastaralého a emotivního rázu, např.: *tu m. zde; dvaceti m. dvacítí; gestapáků m. černooděnců; zadumaně m. zadumavě; mohu přijmout m. mohu přijat; ani trochu m. ani za mák; po nebi plul bílý mrak m. po nebi plnými plachtami plul bílý mrak; přestaň m. ach, přestaň; kde vás bota tlačí m. kde vás střevíc tlačí*). Podle slov redaktorky Zítkové autor se změnami souhlasil, ale sám zřejmě žádné úpravy neprováděl, což vyplývá i z textového srovnání prvního a druhého vydání.

Po srpnové okupaci redakce provedla nečetné cenzurní zásahy ve snaze odstranit negativní vyjádření na adresu Sovětského svazu a umožnit tak vydání textu. Při srovnání prvního a druhého vydání nacházíme úpravy tohoto typu:

Vyd. 1959: *A jakmile se ta čeládka bojí a jakmile je ponechána bez instrukcí, což je sovětská specialita, když se jim nějaká akce nedaří, začne rádit jako pominutá a navzájem se požírat.*

Vyd. 1969: *A jakmile se ti lidé bojí a jakmile je ponecháme bez instrukcí, což je jejich specialita, když se jim nějaká akce nedaří, začnou rádit jako pominutí a navzájem se požírat.*

Egon Hostovský komentoval druhé vydání v jednom z dopisů Miloši Pohorskému, formulovaném pro čtení mezi řádky: „Cestou necestou přišel za mnou pacient s Vaším a Ireniným doporučením. Tak jsem ho vyšetřil opravdu lékařsky, a shledal jsem ho díky Vám oběma v pořádku, až na to, že jsem nemohl pochopit, jak si Irena představovala, že by mohl být vyléčen v této chvíli v Praze.“

Vzhledem k přítomnosti cenzurních zásahů a proto, že ostatní provedené změny nechápeme jako změny motivované tvůrčím autorovým záměrem, jsme se rozhodli nepřístupovat k vydání z roku 1969 jako k výchozímu textu.

Pro vydání románu *Půlnoční pacient ve Spisech E. H.* (sv. 8, nakladatelství Akropolis, 1997) určila editorka Olga Hostovská jako výchozí text vydání z roku 1959, zároveň přihlížela i k druhému vydání, z roku 1969. Z něj přejímala ty úpravy, které se shodovaly s ediční koncepcí *Spisů E. H.*, nesouhlasila naopak s úpravami, které „zbaývají Hostovského jazyk výrazů pro něj charakteristických a nahrazují je slovy neutrálními“. Výrazné zásahy uplatnila tam, „kde se autor nechal ovlivnit angličtinou nebo bezděky použil anglistmů, které jsou buď pro čtenáře málo srozumitelné, nebo působí neorganicky,“ a dále prováděla opravy v oblasti slovosledu (postavení příklonek ve větě).

Jazykové prvky charakteristické pro Hostovského prozu daného období editorka podrobně popsala ve studii „Jazyková stránka Hostovského knih z období jeho druhé emigrace“ (*Literární noviny* 4, 1993, č. 26, s. 5), kde jsou uvedeny i příklady z románu *Půlnoční pacient*. Velmi přesně zde charakterizuje Hostovského „sklon k přísně literárnímu vyjadřování“ a vypočítává jazykové prostředky, které již z pohledu čtenáře padesátých let 20. století byly neproduktivní a působily jako zastaralé a knižní (přechodník, plusquamperfektum, krátký tvar adjektiva v přísudku, genitiv záporový). Naše edice, v níž vedle sebe stojí text z druhé poloviny třicátých let a text z počátku let padesátých, dovoluje sledovat kontinuitu autorova stylu v tomto směru. Domníváme se — ve shodě s výše zmíněnou studií, že tento způsob vyjadřování byl Hostovskému vlastní. Proto jsme zastaralé působící jazykové prostředky zásadně zachovávali v plné šíři.

Mnohem složitější problém z hlediska edičních úprav představují nezvyklé jazykové jevy, které se objevují v Hostovského literárním jazyce v souvislosti s jeho delším odloučením od živé češtiny a vlivem blízkého kontaktu s angličtinou (po roce 1949 Hostovský neměl možnost mluvit česky ani v zaměstnání, ani doma). I taková neobvyklá či neobratná vyjádření ale respektujeme jako nedílnou součást autorova jazyka.

Zmiňovaná charakteristika se týká především lexikálního fondu: *bary a biografy, v nichž byl chlazený vzduch; ke kterékoli osobě, o kterou se vyskytuje zájem; jestli vám to heslo něco povídá; zapjal jsem větrníky* [tj. větráky]; *nebyl v souhlasu s oficiálním výkladem zákonů; abych tenkrát já vám řekl; pořídila v těch několika málo okamžicích dodat mé ordinaci ráz pokoje v minutovém hotelu; zamkla na klíč; volejte honem záchrannou stanici* [protože se pacient otrávil]; *otevřel rádio a spustil nějakou hůdibu; čmouchá a rýpe na svůj vrub tak dlouho, pokud sám něco nenajde*. Část z vyjmenovaných příkladů zahrnuje jevy, jež v českém prostředí v předválečném nebo čerstvě poválečném období neexistovaly nebo pro něž se v českém jazyce teprve ustalovalo pojmenování, a to např. v oblasti telefonování, špionážní techniky nebo poslechu rádia. Autor v lexiku ojediněle použil i anglicismy (*sleduje mixéra* [tj. barmana]; *včas nalézt substituta; fotostat mé staré komunistické legitimace*) a vyjádření vycházející z amerických reálií (*vaše otázka je za 64 dolarů* [odkaz na dobový rozhlasový kvíz]). Dále se setkáváme s kontaminovanými frazémy nebo frazémy užitými v neobvyklé podobě: *ani jedna krásu všem ženám nepobrala; že si dva kontinenty leží ve vlasech* (vjet si do vlasů — ležet na srdci); [pacientů bylo] *čím dále méně*. V menší míře nacházíme odchylky i v používání slovních tvarů (v *tom roku následovalo*), v použití slovesného vidu (*můžeš se zúčastnit spolkového života; ptejte se, kdo to je*) či v případě užití zájmen (*měl znovu celý čas svá ústa dokořán*).

Rukopisy románů *Dům bez pána* a *Půlnoční pacient* se podle všeho nedochovaly: v Památníku národního písemnictví uloženy nejsou a nepracovala s nimi ani editorka Olga Hostovská. Vzhledem k opakovanému stěhování autora po celém světě je neexistence rukopisů pochopitelná.

Pro přítomné vydání jsme zvolili jako výchozí první vydání textů *Dům bez pána* (1937) a *Půlnoční pacient* (1959). Texty těchto vydání přejímáme se všemi jazykovými zvláštnostmi a soustředíme se především na uplatnění stávající pravopisné normy (*Internetová jazyková*

příručka, Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2017). Vycházíme z edičních zásad popsaných v příručce *Editor a text* (2. vyd., Praha, Paseka 2006), přičemž usilujeme o to, aby úpravy nebyly na úkor náležité interpretace.

V zásadě ponecháváme hláskovou kvantitu slov odchýlnou od platné normy: *blázínek, můří, pohunka, přísahal, spasné, šidla, ubývání, [půda byla] vrátka, vyhrůžnou, vypínač, zúžují*. Zachováváme dubletní podobu adjektiva *hloušinský/hloušinský*. Ve shodě s edičními zásadami upravujeme dobové psaní adverbia *jediné* na podobu *jedině* (*jimž jediné náleží kněžská důstojnost*). V sazbě románu *Půlnoční pacient* tištěné *žirafi* opravujeme na *žirafi*.

V oblasti hláskové kvality zásadně zachováváme odchylky: *dršťkovou, karbenátek, přebročován, scípají, tloušťka, utecte*, dále ponecháváme kolísající *skřínka a skříňka, zadostiučinění i zadostučinění, zahmouřit, zámhouřit i zamhourat*. Normalizujeme dobové zakončení feminina *pamět* na *paměť*. Podobu maskulina *pout* ponecháváme.

Respektujeme zastaralé slovní tvary, jež autor používá: gen. sg. *do týlu*; dat. sg. *manželu, špionu*; lok. sg. *v ústavě* (sg. *ústav*), *ve Washingtoně*. Jde o tvary méně frekventované, ale normativní. Ponecháváme archaické supinum *spat* ve spojení *jdu spat* a imperativ *nervěte*. Ojedinelé *uspávající prostředek* vyrovnáváme na jinde užívané *uspávací*. Upravujeme zájmenný genitivní tvar *jí* (*jako by jí každý můj rys naplňoval blahem*) na akuzativní *ji*.

Syntaktickou podobu textu ponecháváme beze změny, neupravujeme pořádek slov, plně zachováváme často užívaný genitiv záporový a partitivní a kontaminované vazby. Případy větné spodoby typu *bylo vyplaceno zálohou dva tisíce dolarů* ponecháváme. Bez předložky ponecháváme vazbu *spokojil se jen pohrdlivou grimasou*. Podle kontextu jsme opravili shodu přísudku s podmětem: *trochu jsme si poplakaly* (**m. poplakali**, podmětem je matka a Elsa); *měly posláni, jak o svatební noci oklamat manžely* (**m. měli**); *Sověty ode všeho utekly a nechaly tu* (**m. nechali**). Shodu jsme normalizovali v případech *podlaha i okna se otřásly* (**m. otřásla**) a *tolik lidí, známých i neznámých, s nimiž jsem se setkal v posledních dnech a hodinách, mělo nezapamatovatelné tváře* (**m. měli**). Předložky, jež vzešly z přechodníkové konstrukce, ponecháváme v jejich absolutním tvaru, a to včetně neobvykle užitého zakončení *-íc*: *dneškem počínajíc; soudíc podle jeho prudkého gesta*.

Úprava textu kromě odstranění evidentních překlepů zahrnuje po pravopisné stránce zejména normalizaci psaní spřežek, velkých písmen a přejatých slov:

V duchu platných Pravidel preferujeme progresivní (spřežené) psaní spřežek (*donedávna, nadlouho, neboli, o přesdržtku, támhletoho, zřídka kdy m. do nedávna, na dlouho, nebo-li, o přes držtku, támhle toho, zřídka kdy*). Spřežené píšeme také výraz *přítom*, vnímání rozdílnosti tohoto výrazu (ve významu „zároveň“) oproti spojení předložky se zájmenem, odkazujícím k předchozí větě, totiž značně slábne. Na nespojenou podobu jsme opravili psaní v případech *v tom okamžiku (m. vtom) a nemám pro to slova (m. proto)*.

Úprava psaní velkých písmen se dotýkala zejména náboženských pojmů: ve slově *bůh, pánbůh* opravujeme na malé písmeno *tam*, kde výraz pozbyl náboženského obsahu: *proboha tě prosím; zaplat pánbůh; neďívej se pánu bohu do oken; Můj bože, copak nevíte, na koho zde čekám?* V adjektivu *boží/Boží* sjednocujeme psaní na velké písmeno v případech, kdy jde o přivlastňovací přídavné jméno ke jménu *Bůh (odevzdal pokorně do rukou Božích)*, malé písmeno ponecháváme tam, kde ustupuje přivlastňovací význam a převažuje význam citový nebo zesilovací: *celý boží den; od venkovských poutníků božích*. Slovo *prozřetelnost* (ve smyslu „vyšší síla, která dává směr našim osudům“) píše autor s malým písmenem, jednou použité velké počáteční písmeno opravujeme. Pojmenování základní křesťanské modlitby píšeme s malým písmenem (*umím jen otčenáš*). Normalizujeme psaní názvů svátků *Purim* a *Velikonoce*. Na velké počáteční písmeno opravujeme psaní ve slovech *Východ* a *Západ*, pokud pojmenovávají území podle světových stran: *dopřít letadlem z Východu jednu z těch zbraní (m. z východu)*.

Rozepisujeme skloňovanou zkratku *dr., dra, dru* na *doktor* (s užitím náležitého tvaru), zkratku *r.* (v r. 1933) rozepisujeme *v roce*, zkratku *MUSt.* nahrazujeme dnes užívanou zkratkou *MUC* (kandidát všeobecného lékařství).

Podle současných Pravidel normalizujeme psaní cizích a přejatých slov: *árijský, koktejl, konfuzní, kurz, mesiánský, naftalín m. arijský, cocktail, konfusní, kurs, messiánský, naftalin*. U slova *gentleman* dáváme přednost nepočestěnému psaní. Podle kontextu opravujeme adjektivum *emigrační (vízum)* na *imigrační*. Pravopis cizích vlastních jmen normalizujeme (*Ester, Izaiáš m. Esther, Jesaiáš*), úpravu hebrejských výrazů jsme provedli ve shodě s posledním vydáním románu *Dům bez pána* (1994, úpravu provedl religionista Milan Balabán). Ve snaze o sjednocení psaní vlastního jména *Prengel* zavádíme v nepřímých pádech i nominativu opomenuté pohybné *-e-*.

Normalizujeme psaní předložek a předpon *s, z* (*z klína, z onoho stromu, sprádá, [kapky] stékaly m. s klína, s onoho stromu, zpráda,*

ztékaly). Dále opravujeme psaní zájmena *mě/mně* (*ona sama mě očekávala m. ona sama mně očekávala*), ale v případech, kdy jde o vazbu s méně obvyklým pádem, ponecháváme autorův tvar zájmena: *napadlo mně* (vyskytuje se i ve vazbě *napadlo mě a napadlo mi*), *volala mě poprvé* (zavolat telefonem ve vazbě s akuzativem).

Velkou pozornost vyžadovala úprava interpunkce. Kromě doplnění čárek na místech syntakticky nezbytných jsme se zabývali především následujícími otázkami: Opatrně bylo nutné postupovat při zavádění čárky před spojkami *nebo*, či užitými ve vylučovacím významu. Čárku jsme uplatnili tehdy, pokud stály obě strany spojení ve zřejmém protikladu: *koho máš radši, tatínka, nebo maminku?; myslil si: Zasnoubení, nebo pohřeb?; nevěděl, využívá-li mě americká, či sovětská služba*. Čárka byla vypuštěna v případě výrazů eliptické povahy, pokud celek po vypuštění slovesa není rozvitý: *Přikyvoval, aniž věděl čemu.; Jdu. A nevím kam*. V případech, kdy je vedlejší věta závislá na modální částici (*možná, jistě, škoda*), jsme se rozhodli pro ponechání čárky (*a já už co nevidět začnu, možná, že dnes v noci; škoda, že nám přitom nehrají svatební pochod*). Rušíme čárky oddělující výrazy *ovšem, ba*, pokud v daných případech tento výraz plní spíše funkci odporovací spojky, než že by měl přitakací význam (*Měla přijít v poledne. Ovšem nepřišla*. — odstranili jsme čárku za spojkou *ovšem*). Hojně autor používá čárku před slučovací spojkou *a*, ať už pro naznačení stupňování, nebo pro vyjádření členitosti myšlenek, dramatickosti či váhání (*když se mi pomátla dcera, když od ní odešel muž, a když jsem celé dny a noci byl pohromadě s bláznem a dítětem; jsem ochoten tu historku vyslechnout, když bude krátká, a když pak dostanu tabletky*). Čárku před *a* jsme doplnili podle Pravidel ve spojeních v odporovacím poměru (*a ne, a nikoli, a přesto*) a v poměru stupňovacím (*a dokonce*).

Četnou a charakteristicky užívanou dvojtečku jsme vypustili pouze ve výjimečných případech: jednak při uvození shrnutí nebo bližšího vysvětlení po slovech *čili, krátce / zkrátka a dobře, lépe* a jednak při uvádění citátových výrazů (zde zavádíme uvozovky nebo postačuje původní zvýraznění kurzivou).

Ojedinelé vyznačování pomocí proložení sjednocujeme na kurzivu, ve větě uvozené dvojtečkou a uvozovkami upravujeme počáteční písmeno na velké a otazník nahrazujeme tečkou v nepřímé otázce: *Pověz nám, je-li tento pán (ukázal na mne) ženat, či svoboden*.

EMENDACE

Jednotlivé textové úpravy jsme provedli na následujících místech (provádíme-li emendaci ve shodě s vydáním *Spisů Egona Hostovského*, poznamenáváme to v závorce):

- 142 jsme měli jen čekat, až se ukáže slunce, a pak každý *pokračovat* v své cestě **m. pokračoval** (*Spisy E. H.*, sv. 3)
- 205 s matčíným sklonem k filozofování, *propletenému* svérázným mudroslovím **m. propleteném** (*Spisy E. H.*, sv. 8)
- 227 vidíte jen komický rub celé věci, ale mou povinností je vás upozornit i na její *vážný* líc **m. vážnou** (*Spisy E. H.*, sv. 8)
- 229 před vchodem *do domu* **m. z domu** (*Spisy E. H.*, sv. 8)
- 279 mě od první chvíle tak *postrašně* dráždila nesmyslná věta **m. postrašeně** (*Spisy E. H.*, sv. 8; také s oporou v textu *Dům bez pána*)
- 282 Alfons *zesínal* **m. zesínal**
- 288 ve své povídce vidí prvky, *kteřé* jiný vidět nemůže **m. který**
- 292 studenou válkou mezi dvěma *kontinenty* **m. kontingenty**
- 329 Všechno jsem si promyslel, *zvážil* a změřil: svůj elaborát [...], a na který jsem po osmnáct měsíců nedostal *odpověď*; *náměť* plukovníka Howarda a jeho komentáře; odstranění špeha Brownella **m. odpověď, náměť**
- 331 aby se *popřípadě* jeho původní pohádka nestala skutečností **m. po případně**
- 333 chtěl *zastavit* rotaci zeměkoule **m. zastavil**
- 337 Gideovy *Penězokaze* **m. Penězokazce**
- 385 Na žádost FBI a protišpionážní vojenské služby *přerušujeme* znovu vysílání **m. přerušujem** (ve zprávách z rádia)
- 385 dal se *zavézt* drožkou na 103. ulici **m. zavést**
- 393 modrošedé *kopce* a zahnědlé dolíky v srážech **m. kopce na kopcích** (*Spisy E. H.*, sv. 8)
- 410 postupoval s ní plíživě kupředu jako *poraněný* dravec **m. poražený** (*Spisy E. H.*, sv. 8)
- 414 kdo podle vás jsem, nikoli v *plynoucím* čase, nýbrž v téhle chvíli **m. planoucím** (*Spisy E. H.*, sv. 8)

Š. P.

Obsah

DŮM BEZ PÁNA	
Cestou	9
Vzpoura	24
Opilá noc	62
V pasti	78
Záhad přibývá	105
Plán mrtvého pána domu	126
Až přijde Mesiáš	149
Ze všech cest jen jediná	170

PŮLNOČNÍ PACIENT

Kapitola první	203
Kapitola druhá	222
Kapitola třetí	233
Kapitola čtvrtá	245
Kapitola pátá	259
Kapitola šestá	269
Kapitola sedmá	283
Kapitola osmá	295
Kapitola devátá	312

Kapitola desátá	327
Kapitola jedenáctá	339
Kapitola dvanáctá	359
Kapitola třináctá	375
Kapitola čtrnáctá	391
Kapitola patnáctá	412
Komentář	425
Ediční poznámka	445
Vysvětlivky	453

Klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

ČESKÁ KNIŽNICE / sv. 95

Řídí redakční rada České knihnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček,

Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Egon Hostovský

DŮM BEZ PÁNA / PŮLNOČNÍ PACIENT

Text edičně připravila Štěpánka Pašková

Komentář napsal Václav Vaněk

Odpovědná redaktorka Petra Hesová

Obálka (s použitím kresby Vladimíra Fuky *Policejní dvojice*,
24. IV. 1952) a grafická úprava Boris Mysliveček

Sazba písmem Lido a litografie obálky a vazby Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knihnice

ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a nakladatelství Host

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2018

jako 1440. publikaci vydavatelství Host

464 stran

V České knihnici vydání první